

ÉMILE ZOLA

UNELMA

ЭМИЛЬ ЗОЛЯ

Unelma

«Public Domain»

Золя Э.

Unelma / Э. Золя — «Public Domain»,

Содержание

I	5
II	12
III	23
Конец ознакомительного фрагмента.	31

Émile Zola

Unelma Romaani

I

Talvi vuonna 1860 oli niin kylmä, että Oise-joki jäätynä ja alisen Picardian tasangot olivat paksujen lumikinosten peitossa; varsinkin joulupäivänä oli kova koillispyry, joka miltei hautasi lumeen Beaumontin kaupungin. Jo aamulla oli lumisade alkanut, illansuussa se yltyi, ja sitten pyrytti yhtä mittaa koko yön. Yläkaupungissa, Kultaseppäinkadulla, jonka päässä oli kuin kehyksissä tuomiokirkon pohjoisen ristilaivan julkisivu, kiidätti tuulenpuuska lunta vinhana pyörteenä, piiskaten pyhän Agneksen porttia, joka oli puoleksi romaanilainen, puoleksi goottilainen, muodostaen runsaine veistokoristeineen vastakohtaan yllään kohoavalle sileälle päädylle. Aamun sarastaessa oli siinä lunta melkein puolitoista kyynärää.

Katu nukkui vielä edellisen illan juhlimisesta uupuneena. Kello löi kuusi. Itsepäisesti varisevien lumihiuksien hunnuttamassa pimeydessä näkyi vain yksi ainoa epäselvä liikkuva olento, yhdeksänvuotias tyttönen, joka oli paennut portin holvikaarien alle suojaamaan ja värjöttänyt siinä koko yön, koettaen suojata itseään parhaansa mukaan. Hän oli puettu ryysyihin, päässä oli hänellä repaleinen silkkihuivi ja paljaissa jaloissa suuret miehenkengät. Hän oli varmaankin pysähtynyt tähän vasta sitten kun oli kuljeksanut kauan ympäri kaupunkia, sillä hän oli kompastunut tässä uupumuksesta. Hänelle se oli viimeinen äärimmäisyys, kaikkien mahdollisuuksien loppu, kalvava nälkä, tappava vilu; ja heikkoudessaan, mielensä raskaan painon menehdyttämänä, hän lakkasi taistelemasta, hänelle jäi vain ruumiillinen tuskantunne, joka saattoi hänet vaistomaisesti muuttamaan asentoaan ja vetäytymään vanhojen kivien suojaan, kun tuulenpuuska ryöpytti lunta.

Tunti tunnin perästä kului. Hän oli seisonut kauan nojaten kahden kaksoisoven väliseen pylvääseen, jonka päässä seisoo pyhän Agneksen, kolmentoistavuotiaan marttyyrin kuva, palmunoksa kädessään ja karitsa jalkainsa juuressa. Ja otsikossa ovenkamanan yläpuolella on koko tuon neitsytlapsen, Jeesuksen morsiamen legenda esitettyinä korkokuvissa, jotka ilmaisevat yksinkertaisen harrasta uskoa; siinä on kuvattu, kuinka hänen hiuksensa kasvavat pitkiksi ja verhoavat hänet, kun maaherra lähettää hänet alastomana huonoon paikkaan kostoksi siitä että hän ei ole huolinut maaherran pojasta; siinä on hänen polttorovionsa, jonka liekit kaikkoavat hänestä ja polttavat sensijaan hänen pyövelinsä heti kun nämä ovat sytyttäneet puut; siinä on ihme, jonka tekevät hänen luunsa, parantamalla keisarin tyttären Konstantian spitalitaudista, ja ihme, jonka tekee eräs hänen maalaamansa kuva, kun Paulinus niminen pappi, jota kiusaa halu mennä naimisiin, lahjottaa kuvalle paavin kehotuksesta smaragdilla koristetun sormuksen, ja kuva ojentaa sormensa ja vetää sen sitten takaisin, pitäen sormuksen, joka nähdään siinä vielä tänäkin päivänä, – ja tämä pelasti Paulinuksen. Otsikon huipussa nähdään sädekehän keskellä, kuinka Agnes viimein otetaan taivaaseen, missä hänen ylkänsä Jeesus ottaa hänet omakseen, hänet, niin pienen ja niin nuoren, antaen hänelle iankaikkisen autuuden suudelman.

Mutta kun tuuli puhalsi pitkin katua ja lumi vihmoi suoraan edestäpäin, uhkasivat nietokset peittää kynnyksenkin; silloin lapsonen väistyi sivulle, pylväänjalustalla seisovien neitsyenkuvien luokse. Ne ovat Agneksen tovereita, pyhimyksiä, jotka muodostavat hänen seurueensa. Niitä on kolme oikealla puolella: Dorotea, joka vankilassa ollessaan eli ihmeleivästä, Barbara, joka eli tornissa, Genoveva, jonka neitsyys pelasti Pariisin, ja kolme vasemmalla: Agata, jolta reväistiin rinnat, Kristiina, jota hänen isänsä kidutti ja joka viskasi omaa lihaansa tämän kasvoille, ja Cecilia, jota eräs enkeli rakasti. Näiden yläpuolella vielä neitsyitä, kolme tiheää riviä neitsyitä, jotka kohoavat päätekivikaarien mukana ja reunustavat kaikki kolme holvia voitollisten, siveitten

neitsyt-ruumiittensa kukoistuksella, alhaalla rääkättyinä ja kidutettuina, ylhäällä kerubiiniparven vastaanottamina, autuudesta haltioituneina keskellä taivaan salia.

Mutta kellon kahdeksaa lyödessä, kun päivä alkoi valjeta, ei mikään ollut enää suojannut häntä pitkään aikaan. Jollei hän olisi tallannut lunta, olisi se noussut hänen olkapäitensä tasalle. Vanhan portin hänen takanaan se oli verhonnut ikäänkuin karpännaoilla, joten se oli aivan valkoinen, mutta sen yläpuolella kohoava seinä oli paljas ja harmaa, sillä sen sileään pintaan ei yksikään lumihiede voinut tarttua. Varsinkin ovisyvennyksen pyhimykset oli lumi vaatettanut hohtavan valkoisiin vaippoihin kiireestä kantapäähän. Ylhäällä otsikossa olevat korkoveistoskuvaelmat ja holvikaarien pienet pyhimykset esiintyivät selväpiirteinä, valkoisin ääriivoin kuvattuina tummalle pohjalle, aina riemuinaan loppukohtaukseen saakka, jossa arkkienkelit näyttivät viettävän Agneksen häitä keskellä valkoista ruususadetta. Ja lapsi-neitsyen kuvapatsas seisoi pylväällään valkoinen palmu kädessään ja valkoinen karitsa jalkainsa juuressa, puhtaan valkoisena, tahrattomin lumiruumiin, kuin liikkumattomaksi jäykistyneenä samaan kylmyyteen, joka oli jäädyttänyt voittoisan neitsyyden salaperäistä Jumalaan yhtymistä esittävät kuvat hänen ympärillään. Ja hänen jalkainsa juuressa värjöttävä poloinen lapsi oli lumesta valkoisena hänkin, kangistuneena ja valkoisena kuin kiveksi muuttunut, niin ettei häntä enää voinut erottaa kirkon suurista neitsyistä.

Äkkiä hän kuitenkin kohotti katseensa, kun jossakin kadun varrella ikkunan säleluukku rämähtäen avautui. Se oli oikealla, aivan tuomiokirkon vieressä olevan talon yläkerrassa. Noin nelikymmen-vuotias, kookas, erinomaisen kaunis tummaverinen nainen oli kumartunut ulos ikkunasta; ja nähtyään lapsen liikahtavan, hän jäätävästä kylmyydestä huolimatta unohti paljaan käsivartensa hetkeksi ulos. Surkutteleva hämmästys kuvastui hänen tyvenillä kasvoillaan. Sitten häntä alkoi värisyttää ja hän sulki ikkunan. Hänen mieleensä jäi kuva riekaleiseen silkkihuviin kietoutuneesta vaaleaverisestä työstä, jolla oli orvokinsiniset silmät, kapeat kasvot, pitkä, hienopiirteinen kaula ja kaltevat olkapäät; hän oli kylmästä sinervä, pienet kädet ja jalat kohmetuksissa, eikä hänessä ollut muuta elävää kuin hänen hengityksensä kevyt huuru.

Lapsen silmät olivat koneellisesti jääneet katsomaan taloa. Se oli kapea, kaksikerroksinen talo, hyvin vanha, rakennettu viidennentoista vuosisadan loppupuolella. Se oli ihan kirkon kyljessä kiinni, kahden tukimuurin välissä, ikäänkuin käsnä jättiläisen varpaitten välissä. Ja täten tuettuna se oli säilynyt ihmeellisen hyvin; siinä voitiin vielä nähdä vanha kivijalka, näkyvillä tiilireunuksilla varustetut puiset seinäpinnat, metrin verran esiinpistävät kattohirret ja ulkoneva porrastorni vasemmassa kulmassa, jonka kapeassa ikkunassa oli vielä vanhat lyijykehjuksensä. Aika oli kuitenkin vaatinut korjauksia. Tiilikatto oli nähtävästi Ludvig XIV:n ajalta. Saattoi helposti tuntea mitkä olivat sen ajan töitä: tornin jalustaan oli puhkaistu pieni ikkuna, puiset ikkunankehjuksiset oli asetettu kaikkialle entisten lyijyisten tilalle, yläkerran kolme vierekkäistä ikkunaa oli supistettu kahdeksi muuraamalla keskimäisen aukko umpeen, mikä antoi talon julkisivulle samanlaisen sopusuhtaisen ulkonäön kuin oli kadun muilla, uudemmilla rakennuksilla. Alakerrassa olivat muutokset yhtä helposti huomattavissa; entisen raudotetun ulko-oven sijalla oli korulistoilla kaunistettu tammiovi, ja keskiseinän suuri kaariaukko oli muurattu kiinni alhaalta, sivuilta ja ylhäältä, joten siinä nyt oli vain suorakulmainen aukko, jonkinlainen suuri ikkuna, entisen kadulle avautuneen huippukaarisen oven tilalla.

Mitään ajattelematta lapsi katseli yhä tätä hyvin säilynyttä, kunnianarvoisaa käsityömasterin taloa ja luki oven vasemmalle puolelle naulattua keltaista kilpeä, jossa mustilla, vanhoilla kirjaimilla oli maalattuna sanat: *Hubert, messupukujen tekijä*, kun hänen huomionsa herätti jälleen avautuvan ikkunaluukun rämähdys. Tällä kertaa se oli alakerran neliskulmaisen ikkunan luukku; siitä kumartui nyt vuorostaan mies, kotkannenäinen, kyhmyotsainen, kärsivännäköisiä kasvoja ympäröivä tukka jo harmaantunut, vaikka hän oli tuskin neljänkymmenenviiden vuoden vanha. Hänkin unohtui hetkeksi tähystämään lasta, tuskallinen piirre kookkaan, tunteellisen suunsa ympärillä. Sitten lapsi näki hänen vielä, suljettuaan ikkunan, seisovan pienten, vihertävään ruutujen takana. Hän kääntyi, viittasi

kädellään, ja hänen vaimonsa ilmestyi, hyvin kauniina. Molemmat seisoivat vierekkäin, liikahtamatta, kääntämättä katsettaan hänestä, kasvot syvää surua ilmaisevina.

Jo neljäsataa vuotta olivat Hubertin suvun jäsenet asuneet tässä talossa, ollen kaikki koruompelijoita isästä poikaan. Messupukujen tekijä Hubert oli rakennuttanut sen Ludvig XI: n aikana, eräs toinen korjauttanut Ludvig XIV: n aikana; ja nykyinen Hubert kirjaili siinä messupukuja niinkuin esi-isänsäkin. Kaksikymmenvuotiaana hän oli rakastunut seitsentoistavuotiaaseen neitoon Hubertineen niin intohimoisesti, että kun tytön äiti, tuomarin leski, ei huolinut häntä vävykseen, hän karkasi tytön kanssa ja meni sitten hänen kanssaan naimisiin. Tyttö oli ihmeen kaunis, siitä sai alkunsa koko heidän romaaninsa, heidän onnensa ja onnettomuutensa. Kun Hubertine kahdeksan kuukautta myöhemmin, ollen raskaana, tuli katsomaan kuolinvuoteella makaavaa äitiään, teki tämä hänet perinnöttömäksi ja kirosi hänet, niin että lapsi, joka syntyi samana iltana, kuoli. Eikä tuo jäykkä nainen vielä haudassa maatessaankaan antanut anteeksi, sillä senjälkeen ei heille enää ollut syntynyt lasta, vaikka he olivat sitä hartaasti toivoneet. Vielä neljänkolmatta vuoden perästä he surivat menetettyä pienokaistaan, eivätkä he enää toivoneet voivansa lepyttää vainajaa.

Heidän katseitaan ujustellen pienokainen oli painautunut pyhän Agneksen patsaan taakse. Kadun heräävä elämä alkoi myös saattaa häntä levottomaksi: myymälöitä aukaistiin, ihmisiä alkoi liikkua ulkona. Tämä Kultaseppäinkatu, jonka pään sulkee kirkon pohjoisristin julkisivu, olisi todellinen umpikuja, Hubertien talo kun sulkee tien kuorin puolelta, jollei vastaisella puolella avautuisi Soleil-katu, joka kapeana käytävänä kulkee kirkon sivustaa pitkin aina kirkon etupuolella olevalle Luostaritorille; ja ohitse kulki juuri pari kirkkoonmenijää, luoden kummeksuvan katseen tuohon pieneen kerjäläiseen, jota he eivät ennen olleet nähneet Beaumontissa. Lunta tuiskutti yhä verkkaan ja itsepintaisesti, pakkanen tuntui kiristyvän haalean päivän valjetessa, eikä paksuihin, pehmeihin, valkoisiin käärinliinoiniin kiedotussa kaupungissa kuulunut muuta kuin kaukaista, epäselvää huminaa.

Mutta säikkyen, häveten hyljättyä tilaansa kuin pahaatekoa, vetäytyi lapsi yhä taemmaksi, kun hän yhtäkkiä huomasi edessään Hubertinen, joka oli lähtenyt ostamaan leipää, hänellä kun ei ollut palvelijaa.

– Lapsukainen, mitä sinä täällä teet? Kuka sinä olet?

Mutta hän ei vastannut mitään, vaan peitti kasvonsa. Hänen jäsenensä olivat menneet turraksi, hänen mielessään himmeni kaikki, ikäänkuin sydän olisi jäätynyt ja lakannut sykkimästä. Kun kunnan vaimo, tehden pienen säälivän eleen, kääntyi menemään, hervahti lapsi nääntyneenä polvilleen, vaipui lumeen kuin vaateriekale, ja lumihuutaleet kietoutuivat äänettömästi hänen peitteekseen. Ja kun vaimo palasi lämmin leipä kainalossaan ja huomasi hänet maassa makaavana, tuli hän jälleen hänen luokseen.

– Kuulehan, lapsi, et sinä voi jäädä tänne portin alle.

Silloin Hubert, joka myöskin oli tullut ulos ja seisonut talonsa kynnyksellä, otti häneltä leivän ja sanoi:

– Nosta hänet ylös ja kannan!

Hubertine otti mitään virkkamatta lapsen vahvoille käsivarsilleen. Eikä lapsi vastustellut, hän oli kannettaessa kuin eloton esine, hampaat yhteenpuristettuina, silmät suljettuina, aivan kylmä, kevyt kuin pesästä pudonnut linnunpoikanen.

Tultiin sisään. Hubert sulki oven, sillaikaa kun Hubertine taakkoineen kulki kadunpuoleisen huoneen läpi, joka teki salin virkaa ja jossa muutamia koruompeluksia oli näytteillä suuren, neliskulmaisen ikkunan edessä. Sitten hän tuli keittiöön, entiseen yhteistupaan, joka oli säilynyt melkein koskematonna, näkyvine kattopalkkeineen, monesta kohden paikattuine kivilattioineen ja avaroine kiviliesineen. Hyllyillä oli talousastioita, patoja, kattiloita, vateja, jotka olivat yhden tai kahden vuosisadan vanhoja, vanhoja posliiniastioita, vanhoja saviastioita, vanhoja tina-astioita. Mutta vanhaan lieteen oli sovitettu uudenaikainen, suuri, valurautainen liesi, jonka kupariosat

olivat kirkkaan kiiltäviä. Se oli kuumuudesta punainen, ja kattilasta kuului kiehuvan veden porina. Täysinäinen kahvipannu oli lieden toisella reunalla, pysyäkseen kuumana.

– Huh! on täällä hauskempi olla kuin ulkona, sanoi Hubert, asettaen leivän keskellä huonetta olevalle Ludvig XIII: n aikuiselle pöydälle. – Vie se lapsi raukka uunin viereen, että hän sulaa.

Hubertine jo laittoi lasta istumaan. Molemmat sitten katselivat, miten tämä vähitellen virkosi. Lumi sulii hänen vaatteistaan, tippuen raskaina pisaroina. Suurten miehenkenkien rei'istä näkyivät hänen pienet sinertyneet jalkansa, ja ohut puku ilmaisi hänen jäykistyneitten jäsentensä piirteet, kurjuuden ja tuskan runteleman pienen ruumiin. Häntä värisytti pitkään, hän avasi silmänsä ja katsahti säikähtyneenä ympärilleen, säpsähtäen kuin eläin, joka herätessään huomaa olevansa ansassa. Hänen kasvonsa näyttivät uppoavan leuan alle solmitun huiviresun sisään. He luulivat, että hänen oikea kätensä oli vaivainen, kun hän piti sitä liikkumattomana, lujasti puristettuna rintaansa vasten.

– Ole rauhassa vain, emme tahdo tehdä sinulle pahaa... Mistä sinä tulet? Mikä sinun nimesi on?

Sitä mukaa kuin hänelle puhuttiin, peljästyivät hän yhä enemmän, kääntäen päätään, ikäänkuin joku olisi hänen takanaan ja aikoi lyödä häntä. Hän tarkasti salavihkaisin silmäyksin kyökkiä, sen lattiakiviä, kattopalkkeja, kiiltäviä keittoastioita; sitten hänen katseensa siirtyi kahden entiseen oviaukkoon jätetyn epäsäännöllisen ikkunan kautta ulos, kulkien läpi puutarhan aina piispankartanon suuriin puihin asti, jotka valkoisina kohosivat taustalla olevan muurin yli, ja näytti hämmästyvän huomattessaan vasemmalla tuomiokirkon kuorikappeliin pyörökaariset ikkunat. Ja häntä värisytti jälleen pitkään, kun lieden lämpö alkoi tunkea hänen ruumiiseensa; ja hän siirsi katseensa maahan eikä liikahtanut enää.

– Oletko sinä Beaumontista?.. Kuka sinun isäsi on?

Hubert arveli hänen äänettömyydestään, että hänen kurkkuaan ehkä kuristi niin ettei hän voinut vastata.

– Älkäämme huoliko kysellä, sanoi hän, vaan antakaamme hänelle mieluummin aimo kuppi kuumaa kahvia.

Tämä oli niin järkevä huomautus, että Hubertine heti antoi oman kuppinsa. Hänen leikatessaan kahta paksua vehnäviipaletta lapsi vielä epäili ja arasteli; mutta nälän vaiva voitti, ja hän söi ja joi ahnaasti. Mies ja vaimo olivat vaiti, jotteivät häntä häiritsisi, ja tunsivat liikutusta nähdessään hänen vapisevan pienen kätensä vain vaivoin osaavan suuhun. Hän käytti vain vasenta kättään, oikea käsivarsi pysyi itsepintaisesti rintaa vasten painettuna. Lopetettuaan hän oli vähällä rikkoo kupin, mutta sai sysätyksi sen kohdalleen kyynärpäällään, tehden kömpelön liikkeen kuin raajarikko.

– Oletko loukannut käsivartesi? kysyi Hubertine. Älä pelkää, näytähän vähän, tyyppikani.

Mutta heti kun hän kosketti häntä, nousi lapsi kiivaasti ja riuhtoi vastaan. Kahakassa hän tuli ojentaneeksi kättään, ja pieni pahvikantinen kirja, joka oli ollut hänellä ihoa vasten kätettynä, solahti esiin vaatteitten halkeamasta. Hän yritti ottaa sitä kiinni ja jäi seisomaan nyrkit vihasta vääntyneinä, nähdessään noitten tuntemattomien avaavan sen ja lukevan sitä.

Se oli Seinen departementin lasten vaivashoitohallituksen antama kasvattikirja. Ensimmäisellä sivulla oli pyhän Vincentius Pauluksen ympyräkuva ja sen alla painetut kaavakkeet: kasvatin sukunimi – ja musteella vedetty viiva täytti tyhjän kohdan; sitten etunimet – Angélique Marie; aikamäärät – syntynyt tammikuun 22 p. 1851, otettu kirjoihin saman kuun 23 p. matrikelinumerolla 1634. Siis isä ja äiti tuntemattomat, ei minkäänäköistä kirjallista todistuskappaletta, ei edes kastetodistusta, ei mitään muuta kuin tuo virallisen kylmä kirjanen punertavine vaatepäällyksineen. Ei ketään omaista koko maailmassa ja vankipassi – numeroitu ja luokiteltu turvattomuus.

– Oh, löytölapsi! huudahti Hubertine.

Silloin Angélique hillittömästi kuohahtaen puhkesi puhumaan:

– Minä olen parempi kuin kaikki muut, niin! minä olen parempi, parempi, parempi... Minä en ole milloinkaan varastanut muilta, ja ne varastavat minulta kaikki... Antakaa takaisin, mitä olette varastanut minulta!

Hänen pikku ruumistaan nostatti niin kuohuva ylpeys, niin kiihkeä halu olla voimakkaampi, että aviopuolisot jäivät hämmästyksestä sanattomiksi. Tuo tyttö heidän edessään ei ollut enää sama vaaleaverinen lapsi, jonka silmät olivat orvokinsiniset ja hento kaula hienopiirteinen kuin lilja. Hänen silmänsä olivat muuttuneet mustiksi, kasvojen ilme oli häijy, kuohuva veri paisutti hänen kaulaansa. Nyt, kun hänellä oli lämmin, hän nousi pystyyn ja sähisi niinkuin kyykäärme, joka on poimittu hangelta.

– Oletko sinä häijy? sanoi Hubert lempeästi. Me tarkotamme sinun hyvääsi, kun tahdomme tietää, kuka sinä olet.

Ja hän tutki vaimonsa olkapään yli kirjaa, jota tämä selaili. Toisella sivulla oli hoitajan nimi. »Lapsi Angélique Marie on tammikuun 25 päivänä 1851 jätetty hoidettavaksi Françoise'lle, maanviljelijä Hamelin'in vaimolle, joka asuu Soulanges'in pitäjässä, Nevers'in piirikunnassa; ja on mainittu hoitaja lähteissään saanut yhden kuukauden hoitopalkan ynnä lapsen vaatekerran.» Sitten seurasi kastetodistus, jonka oli allekirjottanut lasten vaivaistalon saarnaaja; sitten lapsen lähtiessä ja saapuessa annetut lääkärintodistukset. Neljännesvuosittain suoritettujen kuukausimaksujen merkinnät täyttivät edempänä neljän sivun sarekkeet, ja joka kerta toistui niissä kantomiehen epäselvä nimikirjotus.

– Kuinka, Nevers? kysyi Hubertine, – Neversin tienoillako sinut on kasvatettu?

Ollen kykenemätön estämään heitä lukemasta kirjaa, oli Angélique sulkeutunut jälleen entiseen synkkään äänettömyyteensä. Mutta viha avasi hänen huulensa, hän puhui hoitajastaan.

– Ihan varmaan Nini-täti olisi lyönyt teitä. Hän puolusti minua aina, vaikka hän kyllä läimikin minua... Ihan varmaan minä en olisi niin onneton siellä, eläinten kanssa...

Hänen kurkkuaan kuroi, hän puhui katkonaaisin, hajanaisin lausein niitystä, jolla hän paimensi Punikkia, valtatiestä, jolla leikittiin, mureleivistä, joita paistettiin, suuresta koirasta, joka oli häntä purrut.

Hubert keskeytti hänet, lukien ääneen:

– »Vakavan sairauden sattuessa tai huonon kohtelun takia on apulaistarkastaja oikeutettu siirtämään lapset hoitajan luota.»

Alle oli merkitty, että lapsi Angélique Marie oli kesäkuun 20 päivänä 1860 jätetty hoidettavaksi Teresialle, Louis Franchommen vaimolle, jotka molemmat olivat ammatiltaan tekokukkien valmistajia ja asuivat Pariisissa.

– Hyvä, minä ymmärrän, sanoi Hubertine. Sinä sairastuit ja sinut tuotiin Pariisiin.

Mutta niin ei ollut asian laita, Hubertit eivät saaneet selville lapsen vaiheita ennenkuin he olivat pala palalta urkkineet ne Angéliquelta. Louis Franchommen, joka oli Nini-tädin serkku, oli pitänyt tulla kuukauden ajaksi maalle, tointuakseen kuumetaudista. Silloin hänen vaimonsa Teresia, joka oli ruvennut kovasti pitämään lapsesta, oli hankkinut luvan ottaa hänet mukaansa Pariisiin, missä hän lupasi opettaa hänelle kukkien valmistusta. Kolme kuukautta myöhemmin hänen miehensä kuoli, ja kun hän oli itsekin hyvin heikko, täytyi hänen silloin muuttaa veljensä, nahkuri Rabier'n luokse Beaumontiin. Joulukuun alkupäivinä hän oli kuollut, uskoen kasvattinsa kälynsä huostaan, ja siitä lähtien sai pienokainen kärsiä loukkauksia, lyöntejä ja kidutusta.

– Rabier, mutisi Hubert, niin, kyllä tiedän, nahkuri Rabier, Ligneulin rannalla, alakaupungissa... Mies juo ja vaimo käyttäytyy huonosti.

– He haukkuivat minua kilometripatsaan lapseksi, jatkoi Angélique kuohuksissaan, loukatun ylpeyden raivossa. He sanoivat, että katuoja oli kyllin hyvä äpärälle. Ja vaimo löi ja hakkasi minua ja pani sitten minulle ruokaa lattialle, niinkuin kissalleen; ja monasti sain vielä panna maata syömättä... Oh! minä olisin tappanut itseni viimein!

Hän teki hurjan epätoivon eleen.

– Eilen, jouluaamuna, he joivat ja ryntäsivät minun päälleni ja uhkasivat puristaa peukaloillaan silmät ulos minun päästäni, huvikseen vain. Mutta se ei käynyt, ja silloin he alkoivat tapella ja löivät toisiaan nyrkeillä niin kovasti, että minä luulin heidän kuolleen, he makasivat molemmat pitkään

lattialla... Minä olin jo aikoja sitten päättänyt karata. Mutta minä tahdoin kirjani. Nini-täti näytti sitä minulle usein ja sanoi: »Katsos, tässä on kaikki mitä sinä omistat, sillä jos ei sinulla olisi tätä, niin ei sinulla olisi mitään.» Ja minä tiesin, missä he sitä pitivät sitten kun Teresia-täti kuoli, piirongin ylimmäisessä laatikossa... Silloin minä harppasin heidän ylitseen ja otin kirjan ja juoksin ulos, puristaen kirjaa käsivarteni alla, ihoa vasten. Se oli liian suuri, minä luulin että kaikki ihmiset sen näkisivät, että he ryöstäisivät sen minulta. Ja minä juoksin, minä juoksin niin hirveästi! Ja yöllä pimeässä, tuon portin alla minua paleli niin kauheasti, paleli niin että luulin kuolevani. Mutta ei se häitä mitään, enpä minä heittänyt kirjaani, tässä se on!

Ja syöksähtäen äkkiä Hubertien luokse hän sieppasi kirjan heidän käsistään, kun he olivat sitä sulkemassa antaakseen sen hänelle takaisin. Sitten hän istui, heittäytyi pöytää vasten ja nyyhkytti, pitäen kirjaa kaksin käsin ja painaen poskeaan sen vaaleanpunertavaan päällykseen. Ääretön nöyryytyksen tunne painoi alas hänen ylpeytensä, koko hänen olemuksensa näytti sulavan siihen katkeruuteen, mikä sisältyi noihin muutamiin kuluneisiin lehtiin, tuohon mitättömään esineeseen, joka oli hänen aarteensa, ainoa side mikä kiinnitti hänet maailman elämään. Hänen sydämensä ei voinut tyhjentyä niin suuresta epätoivosta, hänen kyynelensä juoksisivat juoksemistaan; ja mielensä murtuessa hän oli saanut takaisin kauniin vaalean muotonsa, hänellä oli jälleen samat pitkähkö soikeat kasvot, samat orvokinsiniset silmät, jotka hänen heltyessään olivat vaalenneet, sama sulopiirteisenä kohoava kaula, joka saattoi hänet muistuttamaan jotakin kirkonikkunan pientä neitsyttä. Yhtäkkiä hän tarttui Hubertinen käteen, painoi hyväilyistä osattomat huulensa sitä vastaan, suudellen sitä kiihkeästi.

Molempien aviopuolisoitten sydän täyttyi liikutuksesta, he sopersivat, ollen itsekkin herahamaisillaan itkuun:

– Rakas, rakas lapsi!

Hän ei siis ollutkaan vielä perinpohjin paha? Ehkä hänet voisi vielä ojentaa tuosta kiivaudesta, joka oli heitä pelottanut?

– Oi, minä rukoilen, älkää viekö minua takaisin niitten luokse, sopersi hän, – älkää viekö minua niitten luokse!

Mies ja vaimo katsahivat toisiinsa. Juuri viime aikoina, syksystä alkaen, heillä oli ollut aikomus ottaa oppilas, joka asuisi heidän luonaan, joku tyttönen, joka ilahduttaisi heidän pettyneitten toiveitten varjostamaa asuntoaan. Ja nyt tuli asia heti ratkaistuksi.

– Suostutko? kysyi Hubert.

Hubertine vastasi verkkaan, tyynellä äänellään:

– Suostun kyllä.

He ryhtyivät heti suorittamaan muodollisuuksia. Hubert läksi kertomaan seikkailua Beaumontin pohjoispiirin rauhantuomarille, herra Grandsire'lle, joka oli hänen vaimonsa serkku ja ainoa sukulainen, mitä tämä oli tavannut mentyään naimisiin. Herra Grandsire otti huolekseen kaikki, kirjotti köyhäinhoitohallitukseen, missä Angélique helposti tunnettiin matrikkelinumeron avulla, ja sai suostumuksen siihen, että tämä saisi jäädä oppilaana Hubertien luokse, jotka olivat erittäin kunnan ihmisten maineessa. Piirikunnan apulaistarkastaja tuli merkitsemään asiaankuuluvat seikat kasvattikirjaan ja teki samalla uuden isännän kanssa sopimuksen, jossa tämä sitoutui kohtelemaan lasta lempeydellä, pitämään hänet siistinä, antamaan hänen käydä koulussa ja kirkossa sekä pitämään hänellä oman omituisen vuoteen. Köyhäinhoitohallitus puolestaan sitoutui maksamaan hänelle korvausta ja hankkimaan pukimet, ohjesääntöjensä mukaan.

Kymmenen päivän perästä kaikki oli kunnossa. Angélique nukkui ylhäällä puutarhanpuoleisessa ullakkokamarissa; hän oli jo saanut ensimmäiset oppitunnit koruompelussa. Sunnuntaiaamuna ennen kirkkoonlähtöä Hubertine avasi hänen läsnäollessaan työhuoneen vanhan kaapin, missä hän säilytti hienoja kultalankoja. Hänellä oli kädessään kirjanen, jonka hän pani erään laatikon pohjalle, sanoen:

– Katso, mihin minä panen tämän, jotta voit saada sen, jos haluat sitä, ja että muistaisit.

Kun Angélique samana aamuna astui kirkkoon, tuli hän jälleen kulkemaan pyhän Agneksen portin alitse. Viikolla oli yrittänyt suveta, mutta sitten oli pakkasen jälleen tullut niin ankarana, että veistokuvien puoleksi sulanut lumi oli jäänyt monimuotoisiksi rypäleiksi ja neulasiksi. Neitsyet olivat nyt ylt'yleensä jään verhoamina, läpikuultavat puvut lasipitsein koristettuina. Dorotea kantoi soihtua, jonka sula, kirkas metalli valui hänen käsistään; Cecilialla oli hopeinen kruunu, josta varisi kimaltelevia helmiä; Agatan pihtien raatelema rinta oli kristallipanssarilla peitetty. Ja otsikon korkokuvakohtaukset ja holvikaarien pienet neitsyet näyttivät siltä kuin olisivat ne jo satoja vuosia olleet tällä tavoin ikäänkuin jättiläissuuruisen pyhäinjäännöslippaan lasiruutujen ja jalokivien takana. Agnes itse oli verhottu kuninkaalliseen vaippaan, joka oli kudottu valosäteistä ja kirjailtu tähdillä. Hänen karitsallaan oli timanttivilla, hänen palmunsa oli tullut taivaanväriseksi. Koko portti loisti puhtaassa, tuikeassa pakkasessa.

Angélique muisti yötä, jonka hän oli viettänyt tässä neitsyitten turvissa. Hän nosti silmänsä ja hymyili heille.

II

Beaumontin muodostaa oikeastaan kaksi kokonaan erillään olevaa ja erilaista kaupunkia: kukkulan laella sijaitseva Beaumont-l'Eglise, Kirkko-Beaumont, jossa on vanha, kahdenneltatoista vuosisadalta peräisin oleva tuomiokirkko, seitsemänneltätoista vuosisadalta oleva piispankartano ja lähes tuhatkunta asukasta, sullottuina ahtaitten katujen perukoihin; ja kukkulan juurella, Ligneul-joen rannalla sijaitseva Beaumont-la-Ville, Kaupunki-Beaumont, entinen etukaupunki, joka kukoistavien pitsi- ja palttinatehtaitensa vaikutuksesta on rikastunut ja kasvanut, joten siinä nyt on lähes kymmenentuhatta asukasta sekä avaroita toreja ynnä kaunis, uudenaikainen alimaaherran virastotalo. Kaupungin molempien alueitten, pohjois- ja eteläpiirin välillä ei näinollen ole juuri muuta yhteyttä kuin hallinnollinen. Vaikka Beaumont-l'Eglise on vain noin kolmenkymmenen penikulman päässä Pariisista, jonne pääsee kahdessa tunnissa, tuntuu sentään siltä kuin se olisi vieläkin suljettuna vanhojen suojamuuriensa sisään, joista ei kuitenkaan ole jäljellä muuta kuin kolme porttia. Sillä on pysyväinen, erikoinen asujamistonsa, joka viettää siinä samankaltaista olemassaoloa kuin heidän esi-isänsä ovat siinä viettäneet isästä poikaan jo viiden vuosisadan ajan.

Tuomiokirkko selittää kaiken, se on aiheuttanut kaiken ja säilyttää kaiken. Se on kuin äiti, kuningatar, se kohoaa mahtavan suurena keskellä pientä, matalaa taloryhmää, mikä on kuin poikue tuomiokirkon jäykkien kivisiipien suojassa. Siinä asutaan vain sitä varten ja sen turvin; käsityöläiset työskentelevät, kauppiat myyvät tavaroitaan vain elättääkseen, verhotakseen ja ylläpitääkseen sitä ja sen pappiskuntaa; ja jos joskus tapaa jonkun porvarishenkilön, niin ovat ne vain hävinneitten joukkojen viimeisiä uskollisia rippeitä. Kirkko sykkii keskellä, kadut ovat kukin sen suonia, kaupunki elää ja hengittää vain sen kautta. Siitä koko tuo muinaisaikainen henki, tuo uskonnollisen harras menneisyyden horros-uni, tuo maailmasta eristäytynyt yhdyskunta, joka sitä ympäröi, huokuen vanhaa rauhan ja uskon sulotuoksua.

Ja kaikista tämän salaperäisen kaupungin taloista oli Hubertien talo, jossa Angélique tästä lähtien oli asuva, kaikkein lähimpänä tuomiokirkkoa, aivan sen kylkeen painautuneena. Oikeuden rakentaa siihen, kahden tukimuurin väliin, oli varmaan antanut joku entisajan kirkkopaimen, joka tahtoi kiinnittää tämän koruompelijaan suvun esi-isän vakituiseksi messupaitojen tekijäksi, sakariston tarpeiden hankkijaksi. Eteläpuolella varjosti pientä puutarhaa tuomiokirkon valtava runko: ensin sivukappeliin kehä, joitten ikkunain alla oli kasvisarakkeita, sitten pääläivan korkea runko, jota tukipilarit kannattivat, sitten lyijylevyillä peitetty laaja katto. Aurinko ei milloinkaan päässyt tunkeutumaan puutarhan perukkaan asti, vain muratit ja puksipuut siellä rehottivat. Mutta tuon jättiläiskorkean kirkonharjan sinne heittäämä varjo oli kuitenkin hyvin vieno, jonkinlainen uskonnollinen, haudanomainen ja puhdas hämäryys, joka tuoksui hyvältä. Kirkon tornit eivät päästäneet tuohon rauhallisen vilpoisaan vihertävään puolihämärään muuta kuin kellojensa kuminan. Mutta sen värinä tuntui koko tuossa kirkon seinään painautuneessa, sen kiviin kiinni juuttuneessa talossa. Se värähti kaikista kirkonmenojen äänistä, juhlamessut, urkujen humina, laulajien äänet, vieläpä uskovaisten ahdistetut huokauksetkin hymisivät sen jokaisessa huoneessa, tuudittivat sitä näkymättömästä maailmasta lemahtavalla pyhällä henkäyksellä; tuntuipa toisinaan haalean seinän läpi tunkeutuvan suitsutussavun tuoksuakin.

Viisi vuotta kasvoi Angélique siinä ikäänkuin luostarissa, kaukana maailmasta. Hän meni ulos vain sunnuntaisin iltamessua kuuntelemaan, sillä Hubertine oli hankkinut luvan saada olla panematta häntä kouluun, missä hän pelkäsi hänen saavan huonoja vaikutuksia. Tuo vanhanaikainen pieni talo hiljaisine, varjoisine puutarhoineen oli koko hänen maailmansa. Hänen hallussaan oli valkeaksi kalkittu kamari ullakolla. Aamulla hän tuli pohjakerroksessa olevaan keittiöön syömään aamiaista, sitten hän meni toisessa kerroksessa olevaan työhuoneeseen ryhtyäkseen työhön. Nämä huoneet ynnä tornissaan kiertävät portaat olivat ainoat paikat, joissa hän päivittäin liikkui, – juuri vanhanaikaisimmat, läpi aikojen säilyneet paikat, sillä hän ei koskaan käynyt Hubertien

omassa huoneessa eikä alakerran salissakaan juuri muuten kuin läpikulkiessaan, jotka viimeainitut huoneet olivat enimmänsä nuorentuneet ajan makusuunnan mukaan. Salissa oli palkit kipsillä rapattu; kattoa koristi palmunlehtikarniisi vastaavine keskusruusukkeineen; suurikukkaiset seinäpaperit olivat ensimmäisen keisarikunnan ajalta, samoin kuin valkoinen marmoriuuni ja mahonkinen huonekalusto, pieni pöytä, sohva ja neljä samettipäällyksistä nojatuolia. Niinä harvoina kertoina, kun hän viipyi siellä uudistamassa ikkunaan näytteille ripustettua koruompelualikoimaa, näki hän ulos silmätessään saman muuttumattoman aukeaman, pyhän Agneksen porttiin päättyvän kadun: joku kirkkoonmenijä työnsi ovipuoliskoja, joka sulkeutui jälleen äänettömästi, vastapäätä olevat kultasepän ja kynttilänvalajan puodit, joitten öylättirasiat ja vahakynttilät olivat riveissä nähtävänä, näyttivät aina tyhjiltä. Ja itse unettavassa ilmassakin tuntui koko tuon vanhan kaupungin ja sen katujen, piispankartanon takana kulkevan Kunniakadun, Kultaseppäinkatuun yhtyvän Isonkadun, Luostaritorin ja sen laidassa kohoavien kahden tornin luostarinomainen rauha, se laskeutui laimean päivänvalon mukana verkalleen tyhjälle kivikadulle.

Hubertine oli ottanut täydentääkseen Angéliquen opinnot. Hänellä oli muuten se vanhanaikainen mielipide, että nainen on kyllin oppinut, kun hän osaa oikeinkirjotusta ja neljä laskutapaa kokonaisilla luvuilla. Mutta hänen oli taisteltava oppilaan haluttomuutta vastaan, sillä tämä huvitteli katselemalla ikkunasta ulos, vaikka siellä ei ollut paljontakaan hauskaa nähtävää, kun ikkuna oli puutarhaan päin. Angélique ei juuri välittänyt muusta kuin lukemisesta; huolimatta sanelukirjotuksesta, johon käytettiin jotakin klassikkovalikoimaa, hän ei koskaan oppinut kirjottamaan sivuakaan virheettömästi. Hänellä oli kuitenkin soma käsiala, siro ja jäntevä, joka muistutti entisajan suurten naisten epäsäännöllistä käsialaa. Mitä tulee muihin oppiaineisiin, maantieteeseen, historiaan ja laskentoon, pysyi hän täysin tietämättömänä. Mitä hyötyä oli tietoviisaudesta? Ei niin mitään. Myöhemmin, Herran ehtoolliselle pääsemisensä aikaan hän opetteli katkismuksensa sanasta sanaan sellaisella uskoninnolla, että kaikki ihmettelivät hänen terävää muistiaan.

Ensimmäisenä vuonna joutuivat kasvatusvanhemmat usein lempeydestään huolimatta toivottomiksi. Angélique, josta näytti kehittyvän hyvin taitava koruompelija, aiheutti heille levottomuutta äkillisillä mielenkäänteillään, tullen usein käsittämättömän laiskaksi, oltuaan päiväkausia mallikelpoisen uuttera. Hän muuttui yhtäkkiä veltoksi ja luihuksi, varasti sokeria ja istui kasvot punaisina ja silmät laimeina; jos häntä nuhdeltiin, antoi hän äkäisiä vastauksia. Joskus, kun he tahtoivat häntä ojentaa, kävi hän rajuksi ja hillittömäksi, löi nyrkkiä ja polki jalkaa, ollen valmis kynsimään ja puremaan. Silloin he kauhistuneina peräytyivät tuon pienen pedon edestä, hänessä riehuvan pahuuden voima pelotti heitä. Mikä hän oikein oli? Mistä hän tuli? Tuollaiset löytölapset tulevat melkein aina paheen ja rikoksien poluilta. He olivat jo kaksi eri kertaa päättäneet luopua hänestä ja jättää hänet jälleen vaivaishoidon huostaan, katuen että olivat ottaneetkaan häntä luokseen. Mutta nämä pelottavat kohtaukset, joista koko talo vapisi, päättyivät aina samaan kynneltulvaan, samaan hillittömään katumuksenpuuskaan, minkä vallassa lapsi heittäytyi maahan niin kovasti haluten rangaistusta, että hänelle täytyi kuin täytyikin antaa anteeksi.

Vähitellen Hubertine sentään sai valtaa hänen ylitseen. Hänen hyväsydämyytensä, hänen ylevä, luja ja lempeä käytöksensä, hänen tervejärkisyytensä ja mielensä täydellinen tasapaino tekivät sen, että hän oli kuin luotu tähän kasvatustyöhön. Hän opetti hänelle kieltäymystä ja kuuliaisuutta, jotka hän asetti intohimon ja ylpeyden vastakohtaksi. Kuuliaisuus oli elämän ehto. Piti olla kuuliainen Jumalalle, vanhemmille, esivallalle. Oli olemassa kokonainen kunnioituksen pohjalle rakentuva järjestelmä, jonka ulkopuolella ihmistä odotti turmelus ja tuhoutuminen. Ja aina uuden sisunpurkauksen sattuessa hän, opettaakseen hänelle nöyryyttä, määräsi hänelle, ikäänkuin parannusharjoitukseksi, jotakin alempiarvoista työtä, kuten astioitten pyyhkimistä tai keittiön lattian pesemistä; ja hän pysyi määräyksessään järkähtämättä loppuun asti, antaen tytön ryömiä polvillaan lattiakiviä hangaten, kunnes hänen sisunsa lauhtui ja mielensä sulii. Erityisesti häntä huoletti lapsen tunteitten hillittömyys, hänen hyväilyjensä kiihkeys ja tulisuus. Useampia

kertoja hän oli hämmästykskseen nähnyt hänen suutelevan omia käsiään. Sitten Hubertine huomasi hänessä syntyvän kuvakiihkon, hän intoutui keräämään pieniä uskonnollisaiheisia kuvia, varsinkin Vapahtajan kuvia; ja eräänä iltana hän löysi hänet itkemässä puoleksi tiedottomana, pää pöytään valahaneena, huulet kuvia vasten painettuna. Syntyi jälleen kauhea kohtaus, kun Hubertine otti ne häneltä takavarikkoon, hän itki ja parkui kuin tapettava. Siitä lähtien Hubertine piti häntä ankarassa kurissa, ei suvainnut hänen tuuliaan, pysytti hänet aina uutterassa työssä, masentaen hänet äänettömyydellä ja kylmyydellä, heti kun hän hänen äksystä katseestaan ja punottavista poskistaan huomasi veltostumisen oireita.

Muuten oli Hubertine keksinyt itselleen apulaisen vaivaishoitohallituksen kirjasesta. Aina kolmen kuukauden päästä, kun kantomies teki siihen merkinnät, pysyi Angélique allapäin iltaan asti. Hänen sydäntään viilsi kipeästi, jos hän sattumalta, ottaessaan kaapista kultapuolaa, huomasi kirjasen. Ja eräänä päivänä, kun hänellä taas oli raivoisa häijyyden puuska, jota ei mikään voinut hillitä, ja hän penkoi ja mullisti laatikkoa pohjia myöten, jäi hän äkkiä tyrmistyneenä seisomaan, nähdessään kirjasen edessään. Nyyhkytykset tukahduttivat häntä, hän heittäytyi kasvatustuvansa jalkoihin sopertaen anteeksipyyntöjä ja sanoen, että he olivat tehneet väärin korjatessaan hänet taloonsa ja ettei hän ollut ansiollinen syömään heidän leipäänsä. Sen päivän jälkeen hän usein hillitsi kiukkunsa muistaessaan kirjaa.

Näin kasvoi Angélique kahdenteentoista ikävuoteensa asti, jolloin hänet oli laskettava Herran ehtoolliselle. Hänen ympäristönsä, tuon tuomiokirkon varjossa uinuvan, suitsutuksen tuoksua hengittävän, veisuun hyminästä väräjävän pienen kodin rauha edisti tuon villin vesan vähittäistä muodostumista parempaan päin, vesan, joka oli nyhdetty Herra tiesi mistä ja istutettu tuon pienen puutarhan salaperäiseen maahan; sitä edisti myöskin tässä kodissa vietetty säännöllinen elämä, jokapäiväinen työ ja siinä vallitseva maailmasta tietämättömyys, joka oli niin täydellinen ettei edes tuon uneliaan kaupunginosan kaiku sinne ulottunut. Mutta etupäässä vaikutti tuohon muuttumiseen aviopuolisoitten suuri keskinäinen rakkaus, joka näytti siltä kuin olisi joku parantumaton tunnonvaiva sitä laajentanut. Mies koetti lakkaamatta poistaa vaimonsa muistosta sitä vääryyttä, minkä hän oli hänelle tehnyt menemällä hänen kanssaan naimisiin vastoin hänen äitinsä tahtoa. Kun heidän lapsensa kuoli, oli hän selvästi tuntenut että vaimo luki tämän rangaistuksen hänen syykseen, ja hän koetti tehdä kaikkensa saadakseen sen anteeksi. Se olikin tapahtunut jo aikoja sitten, vaimo tunsikin nyt häntä kohtaan jumaloivaa rakkautta. Toisinaan hän epäili tätä, ja tämä epäily synkensi hänen elämäänsä. Ollakseen varma siitä, että tuo jäykkäluontoinen äiti-vainaja oli leppynyt haudassaan, olisi hän tahtonut saada jälleen lapsen. Tämä anteeksiannon-lapsi oli heidän ainoa toivonsa, ja hän lähestyi vaimoaan kuin uskovainen jumalaansa, palvoen häntä tuollaisella hartaalla aviollisella rakkaudella, joka on palava ja puhdas kuin alati jatkuva kihlusaika. Vaikkakaan hän oppilaan läsnäollessa ei suudellut häntä edes hiuksille, niin joka kerta, kun hän astui heidän yhteiseen huoneeseensa, tunsikin hän vielä nytkin, kaksikymmenvuotisen yhteiselämän jälkeen, samanlaista liikutusta kuin nuori aviomies hääiltana. Tämä huone oli näköjään vaatimaton, valkoiseksi ja harmaaksi maalattu, seinillä sinikukkaiset paperit ja pähkinäpuiset huonekalut kretongilla päällystetyt. Sieltä ei koskaan kuulunut melua eikä kolinaa, mutta siellä oli hieno hellyyden tuoksu, joka vaikutti lämmittävästi koko taloon. Ja Angélique tuli täten kuin kylpemään hellyydessä, missä hän kasvoi hyvin tuntehikkaaksi ja hyvin puhtaaksi.

Eräs kirja täydensi työn. Eräänä aamuna, kun hän penkoi muuatta työhuoneen tomuista hyllyä, löysi hän käytännöstä pois joutuneitten koruompeluvälineitten joukosta hyvin vanhan kirjan, jonka nimi oli *Kultainen Legenda*. Se oli painettu vuonna 1549 ja sen kirjottaja oli Jacques de Voragine. Sen oli varmaan joskus ostanut joku messupukumestari kuvien vuoksi, jotka olivat täynnä hyödyllisiä tietoja pyhimyksistä. Pitkään aikaan ei Angélique välittänyt juuri muusta kuin kuvista, noista vanhoista hurskaista puupiirroksista, jotka viehättivät häntä. Heti kun hän sai luvan leikkiä, otti hän kellertäviin vasikkahakansiin sidotun nelitaitteis-niteen ja selaili sitä verkalleen: ensin suojusnimiö, joka oli painettu punaisella ja mustalla ja varustettu kustantajan

nimellä ja osotteella; sitten varsinainen nimiö, jossa oli kahtapuolta neljän evankelistan ympyräkuvat sekä alhaalla Itäisen maan tietäjät kunnioittamassa Jeesuslasta ja ylhäällä kuoleman voittamista esittävä kuva, jossa Vapahtaja polkee luita jalkainsa alle. Senjälkeen seurasi kuva toisensa perästä, koristeltuja alkukirjaimia, suuria ja keskikokoisia piirroksia tekstissä ja pitkin sivuja: Marian ilmestys, jossa suuri enkeli kietoo säteittensä sisään pienen, hennon Marian; viattomien lasten surma, jossa julma Herodes seisoo keskellä pienten ruumiitten kasaa; Jeesuksen syntymä, jossa Jeesus makaa seimessä neitsyt Marian ja vahakynttilää kantavan Joosefin keskellä; pyhä Johannes Almunantaja jakelemassa köyhille; pyhä Matias särkemässä epäjumalankuvaa; pyhä Nikolai piispanpuvussa, oikealla puolellaan ammeessa seisovia lapsia; ja kaikki naispuoliset pyhimykset, Agnes, rinta miekan lävistämänä, Kristiina, jolta rinnat reväistään pihdeillä irti, Genoveva karitsainsa seuraamana, Juliana ruuskittavana, Anastasia poltettavana, Maria Egyptiläinen erämaassa katumusta harjottamassa, Magdalena astia hyvänhajuista voidetta kädessään. Ja paljon muita vielä, joita jokaista katsoessa tunki yhä suurempaa kauhua ja sääliä, aivan kuin kuunnellessaan jotakin samalla haavaa hirmuista ja suloista satua, joka kouristaa sydäntä ja nostaa vedet silmiin.

Mutta Angéliquessa heräsi vähitellen halu tietää tarkemmin, mitä kukin näistä piirroksista esitti. Alussa nuo kaksi tiheätekstistä palstaa ja niitten kellastuneella paperilla pikimustina kiemurtelevien goottilaiskirjainten outo ulkonäkö pelottivat häntä. Mutta hän tottui siihen, sai selville kirjaimet, ymmärsi lyhennykset ja supistukset ja oppi arvaamaan vanhanaikuisten lausepartten ja sanojen merkityksen. Lopulta hän luki sujuvasti, ihastuksissaan kuin jonkun salaisuuden perille päästyään ja riemuissaan aina kun selvisi voittajana jostakin uudesta pulmasta. Tuon vaivalloisen pimeyden takaa ilmestyi kokonainen säihkyvä maailma. Hän astui kuin taivaalliseen loisteeseen. Entisiä kuivia ja kylmiä klassikkojaan hän ei enää muistanutkaan. Legenda yksin sai hänet innostumaan. Pää käsien välissä hän istui sen yli kumartuneena, se kiehtoi hänet kokonaan, niin ettei hän enää lainkaan elänyt jokapäiväistä elämää, vaan unhotti ajan kulunkin katsellessaan tuntemattomuuden pohjasta suurena kirkastuvaa unelmien maailmaa.

Jumala on hyvä ja hurskas, ja niin ovat pyhimyksetkin alusta alkaen. He ovat ennakoita valittuja, äänet ilmottavat heidän syntymistään, heidän äitinsä näkevät merkillisiä unia. Kaikki ovat kauniita, voimakkaita, voitollisia. Kirkas hohde on heidän ympärillään, heidän kasvonsa loistavat. Dominikuksella on tähti otsallaan. He lukevat ihmisten sisimmät aivotukset, he lausuvat ääneen mitä toiset ajattelevat. Heillä on ennustamisen lahja, ja heidän ennustuksensa käyvät aina toteen. Heitä on lukematon paljous, heidän joukossaan on piispoja ja munkkeja, neitsyitä ja porttoja, kerjäläisiä ja kuninkaallisen huoneen jäseniä, alastomia, juurilla eläviä erakoita ja peurojen kanssa luolissa asuvia vanhuksia. Heidän kaikkien elämäkertansa on samanlainen: he kasvavat Kristukselle, uskovat häneen, kieltäytyvät uhraamasta väärille jumalille, joutuvat kidutettaviksi ja kuolevat kunnian ihanuudessa. Vainot saavat keisarit väsyksiin. Andreas saarnaa ristiinnaulittuna kaksi päivää kahdellekymmenelletuhannelle ihmiselle. Joukkokääntymyksiä tapahtuu, neljäkymmentätuhatta ihmistä kastetaan yhdellä kertaa. Jolleivät kansanjoukot käänny nähdessään ihmeen tapahtuvan, pakenevat he kauhun valtaamina. Pyhimyksiä syytetään noituudesta, heille annetaan ongelmia ratkaistavaksi ja he selvittävät ne, heitä pannaan väittelemään oppineitten kanssa ja nämä jäävät mykiksi. Kun heidät viedään temppeliin uhrattavaksi, kaatuvat epäjumalat heti heidän henkäyksestään ja menevät murskaksi. Eräs neitsyt sitoo vyönsä Venuksen kaulaan, ja tämä hajoaa tomuksi. Maa järisee, Dianan temppeli luhistuu raunioiksi salaman iskusta. Ja kansat nousevat kapinaan, sisällisiä sotia syttyy. Silloin tapahtuu usein, että pyövelit pyytävät kastetta ja kuninkaat polvistuvat köyhien, ryysysten pyhimysten eteen. Sabina pakenee kotitalostaan. Paula jättää viisi lastaan ja kieltäytyy kylvyistä. Lihan kidutukset ja paastot puhdistavat heitä. He eivät nauti vehnää eikä öljyä. Germanus sirottaa tuhkaa ruokaansa. Bernhard ei enää osaa erottaa ruokia toisistaan, hän ei tunne muuta kuin puhtaan veden maun. Agaton pitää kolme vuotta kiviä suussa. Augustinus on epätoivoissaan tekemästään synnistä, pitää huvitteluna sitä että on katsonut koiran juoksua. Varallisuudella ja terveydellä ei ole mitään arvoa, iloa tuottavat vain kieltäymykset, jotka kuolettavat

ruumista. Ja näin he voiton saatuaan elävät puutarhoissa, missä kukat ovat tähtiä ja puiden lehdet laulavat. He tappavat lohikäärmeitä, he nostavat ja tyynnyttävät myrskyjä, he joutuvat haltioihinsa ihastuksesta saadessaan omistaa kaksi kyynärää maata. Leskivaimot pitävät huolta heidän tarpeistaan heidän eläessään ja saavat unessa käskyn mennä heidät hautaamaan, kun he ovat kuolleet. Heille tapahtuu merkittäviä asioita, ihmeellisiä seikkailuja, yhtä kauniita kuin romaaneissa. Ja kun satojen vuosien kuluttua avataan heidän hautojaan, lemahtaa sieltä hyviä tuoksua.

Mutta näitä pyhimyksiä vastassa on siellä paholaisia, ääretön paljous paholaisia. »Ne lentelevät usein meidän ympärillämme kuin karpäset ja täyttävät ilman vailla määrää. Ilma on yhtä täynnänsä perkeleitä ja pahoja henkiä, kuin auringon säde on täynnänsä atomeja. Ne ovat kuin tomu.» Ja heidän välillään syntyy iankaikkinen taistelu. Pyhimykset saavat aina voiton, ja aina on heidän uudestaan saavutettava voittonsa. Mitä enemmän paholaisia ajaa pois, sitä useampia saapuu tilalle. Niitä lasketaan kuusituhatta kuusisataa kuusikymmentäkuusi yhdessä ainoassa naisessa, jonka Fortunatus pelastaa. Ne riehuvat, puhuvat ja huutavat riivattujen suun kautta ja ne ravistelevat näiden ruumista kuin tuulispää. Ne menevät heidän sisäänsä nenästä, korvista ja suusta, ja poistuvat heistä suurella kiljunnalla monipäiväisten kauheitten taistelujen perästä. Joka tienkäänteessä vääntelee riivattu, pyhä mies kulkee ohi ja rupeaa taistelemaan. Basilius painiskelee hartavoimin pelastaessaan erästä nuorta miestä. Makariuksen ollessa nukkumassa hautojen keskellä rupeavat paholaiset häntä ahdistamaan ja hän taistelee heitä vastaan koko yön. Enkelienkin täytyy vainajien vuoteitten ääressä rusikoida paholaisia, saadakseen haltuunsa sielun. Toisin kerroin taas taistelu muodostuu vain kilpailuksi älyssä ja oveluudessa. Tehdään sukkelia temppeja, keksitään viekkaita juonia. Apostoli Pietari ja Simon velho taistelevat ihmeillä. Saatana, joka käy ympäri, pukeutuu kaikenkaltaisiin valheasuihin, ottaa naisen muodon, sukeutuu pyhimyksiksi. Mutta heti kun hänet on voitettu, näyttäytyy hän kaikessa rumuudessaan: »Kuin musta kissa, joka on koiraa suurempi, jolla on isot ja tultasuitsevat silmät, pitkä ja verinen kieli aina napaan asti ulottuva, häntä kiemurainen ja pystyyn nostettu, näyttäen hänen peränsä, josta hirmuinen haju käy ulos.» Se on kaikkivallitsevana ajatuksena, se on yhteinen suuri vihollinen. Sitä peljätään ja sitä pilkataan. Vieläpä tehdään hänelle petostakin. Ja vaikka hänen tulikattilansa näyttävätkin niin julmilta, jää hän kuitenkin lopulta aina siksi, jota vedetään nenästä. Mitä sopimuksia hän tekee, riistetään ne häneltä joko väkivallalla tai viekkauksella. Heikot naisetkin lyövät hänet maahan, Margareeta murskaa jalallaan hänen päänsä, Juliana ruhjoo hänet lyömällä häntä kahleillaan. Se aiheuttaa jonkinlaisen iloisen turvallisuuden; pahuus joutuu halveksituksi, koska se on voimaton, hyvyys on aina varma, sillä hyve on ylivoimainen. Ei tarvitse muuta kuin tehdä ristinmerkki, niin saatana ei voi mitään, vaan pakenee ulvoen. Kun neitsyt tekee ristinmerkin, niin koko helvetti kukistuu.

Tässä pyhimysten ja saatanan välisessä taistelussa esiintyy hirveitä kidutuksia, joita vainoojat panevat toimeen. Pyövelit sivelevät marttyyrejä hunajalla ja jättävät heidät karpästen käsiin; antavat heidän kävellä avojaloin lasinsiruissa taikka hehkuvilla hiilillä; laskevat heidät kuoppiin, joissa on ilkeitä matelijoita; ruoskivat heitä lyijykuulilla varustetuilla ruoskilla; naulaavat heidät elävänä ruumisarkkuihin, jotka sitten heittävät mereen; panevat heidät riippumaan tukasta ja sytyttävät palamaan; valavat heidän haavoihinsa sammuttamatonta kalkkia, kiehuva pikeä ja sulatettua lyijyä; istuttavat heidät metallituoleihin, jotka on kuumennettu hehkuvan kuumiksi; painavat heidän päähänsä tulikuumia kypäreitä; kärventävät heidän ruumistaan soihduilla, murskaavat heidän reisiluunsa alasimella, puhkaisevat silmät, leikkaavat kielen, katkovat sormet yhden erältään. Ja kärsimyksillä ei ole tehoa, pyhimykset halveksivat niitä perinpohjin, heillä on vain kiire kärsimään enemmän ja he tuntevat siitä vain iloa. Ihmeet suojelevat heitä yhtämittaa, he väsyttävät pyövelinsä. Johannes juo myrkkyä saamatta siitä mitään vahinkoa. Sebastianus hymyilee nuoliparven lävistämänä. Toisinaan taas nuolet jäävät riippumaan ilmaan marttyyriin kahden puolen, taikka kääntyvät takaisin ampujaansa päin ja puhkaisevat häneltä silmät. He juovat sulatettua lyijyä kuin kylmää vettä. Jalopeurat heittäytyvät maahan heidän eteensä ja nuolevat heidän käsiään lauhkeina kuin karitsat. Pyhälle Laurentiukselle tuntuu halstari suloisen vilpoisalta. Hän huudahtaa: »Onneton,

sinä olet paisunut toisen puolen, käännä toinenkin ja syö sitten, sillä se on kyllin paistunut.» Cecilia pannaan ammeeseen, joka on täynnä kiehuvaa vettä, ja »hän oli siellä ikäänkuin kylmässä paikassa eikä tuntenut ensinkään kuumuutta.» Kristiina tekee tyhjäksi kaikki kidutukset: hänen isänsä panee kaksitoista miestä pieksämään häntä ja nämä nääntyvät uupumuksesta; toinen pyöveli sitoo hänet rattaaseen ja sytyttää tulen alle, ja liekit leviävät ja surmaavat viisitoistasataa henkeä; hän heittää hänet mereen kivi kaulassa, mutta enkelit kannattavat häntä, Jeesus itse tulee alas kastamaan häntä ja antaa sitten pyhän Mikaelin tuoda hänet maihin; vielä uusi pyöveli sulkee hänet kyykäärmeitten joukkoon, jotka kiertyvät hyväillen hänen kaulansa ympäri, ja antaa hänen olla viisi päivää palavassa pätsissä, missä hän vain laulaa saamatta mitään vahinkoa. Vinsentius, joka saa kestää vieläkin enemmän, ei tunne kärsimystä: häneltä murretaan jäsenet, hänen ruumistaan raastetaan rautakartoilla kunnes sisälmykset tulevat ulos, hänet pistellään täyteen neuloja, häntä paahdetaan nuotiossa niin että veri tulvii hänen haavoistaan, hänet heitetään vankikoppiin jalat pölkkyyn naulattuna, ja vaikka hän on silvottuna ja kärvennettynä ja vatsa auki, niin hän yhä elää, ja hänen kidutuksensa ovat muuttuneet kukkien sulaisuudeksi, suuri valkeus täyttää vankiluolan, hän lepää ruusuvuoteella ja enkelit laulavat hänen kanssaan. »Laulun suloinen sävel ja kukkain ihana tuoksu levisivät ympäri, ja kun vartiat sen näkivät, niin he kääntyivät uskoon, ja kun Dacius tämän kuuli, niin hän vihastui suuresti ja sanoi: Mitä me hänelle enempi teemme, me olemme voitettut.» Sellainen on kiduttajain huuto, lopputulos on aina joko heidän kääntymyksensä tai kuolemansa. Heidän kätensä halvaantuvat. He saavat äkillisen, väkivaltaisen lopun: kalanruodot tukehduttavat heidät, salamet iskevät heihin, vaunut särkyvät heidän altaan. Ja pyhimysten vankiholvit muuttuvat kaikki säteilevän valoisiksi, Maria ja apostolit kulkevat niihin esteettömästi läpi muurien. Taivas lähettää lakkaamatta apua ja tukea, sieltä tulee ilmestyksiä, näyttäytyypä itse Jumalakin avonaisessa taivaassa pitäen kädessään jalokivikruunua. Kuolemakin on iloinen, he halveksivat sitä. Omaiset riemuitsevat, kun joku heidän joukostaan sortuu. Araratin vuorella kuolee kymmenentuhatta ristiinnaulittua. Kölnin luona menee yksitoistatuhatta neitsyitä hunnien teurastettavaksi. Sirkuksissa luut ruskavat petojen hampaitten välissä. Kolmivuotiaana joutuu Quiricus, jonka Pyhähenki saattaa puhumaan kuin mies, marttyyrikuoleman uhriksi. Rintalapsetkin herjaavat pyöveleitä. Lihan halveksiminen kiihottaa tuskan taivaalliseksi nautinnoksi. Revittäköön, murskattakoon, poltettakoon sitä, se on hyvä vain; vielä ja yhä vielä, se ei tule koskaan kitumaan kyllin paljon; ja he kehottavat kaikki pistämään heidän rintaansa miekan tai keihään, mikä yksin voi heidät tappa. Eulalia, seisossa roviolla herjaavan, sokaistuneen kansanjoukon keskellä, hengittää liekkiä sisäänsä kuollakseen pikemmin. Jumala täyttää hänen toivomuksensa, valkea kyyhkynen lentää hänen suustaan ja nousee taivaaseen.

Näitä lukiessaan Angélique ihmetteli. Tuollaiset kauhut ja sellainen voitonriemuinen ilo vaikuttivat häneen hurmaten, kohottivat hänet todellisuuden yläpuolelle. Mutta häntä huvittivat Legendassa myöskin toiset, vienommat kohdat, nimittäin eläimet, koko Noakin arkki, joka siinä toimi. Häntä huvittivat kaarneet ja kotkat, joitten tehtävänä oli ruokkia erakoita. Ja kuinka kauniita kertomuksia siinä oli leijonista! Palvelevaisesta leijonasta, joka kaivaa haudan Maria Egyptiläiselle; tulisesta leijonasta, joka vartioi pahojen talojen portilla, kun varakonsulit antavat viedä niihin neitsyitä; ja sitten Hieronymuksen leijonasta, jonka huostaan on uskottu aasi ja joka antaa varastaa sen ja hakee sen sitten takaisin. Siellä oli myöskin susi, joka tulee synnintuntoon ja tuo takaisin varastamansa sian. Bernhard julistaa kirouksen karpäsien ylitse, ja nämä putoavat kuolleina maahan. Remigius ja Blasius ruokkivat lintuja pöydältään, siunaavat niitä ja parantavat ne terveiksi. Fransiskus, »jolla oli suuri kyyhkynen lempeys», saarnaa linnuille, kehottaen heitä rakastamaan Jumalaa. »Yksi lintu, jota sirkaksi kutsutaan, istui viikunapuussa, ja Fransiskus ojenti kätensä ja kutsui sitä lintua, ja hän totteli nopeasti ja tuli hänen kädellensä. Ja hän sanoi hänelle: Laula, sisareni, ja ylistä meidän Herraamme. Ja lintu rupesi kohta laulamaan, ja ei mennyt pois ennenkuin hän hänen lupasi.» Tämä oli Angéliquelle jatkuvan huvituksen aiheena, se antoi hänelle ajatuksen kutsua pääskysiä ja odottaa sitten uteliaana, tulevatko ne. Sitten siellä oli kertomuksia, joita hän ei voinut kertaakaan lukea tulematta kipeäksi naurusta. Kristofer, lempeä jättiläinen, joka kantoi Jeesusta,

saattoi hänet nauramaan vedet silmissä. Hän oli menehtyä lukiessaan maaherran epäonnistuneesta seikkailusta Anastasian kolmen palvelijaneidon kanssa, kun hän menee heitä tapaamaan keittiöön ja suutelee patoja ja pannuja, luullessaan suutelevansa heitä. »Hän meni ulos sangen mustana ja rumana muodoltaan ja muuttuneilla vaatteilla. Ja kun hänen palvelijansa, jotka odottivat ulkona, näkivät hänet senkaltaisena, niin he ajattelivat, että hän oli muuttunut pirusi. Silloin he löivät häntä kepeillä ja pakenivat ja jättivät hänet aivan yksin.» Mutta kaikkein hurjimmin hän nauroi silloin kun pirua kuritettiin, varsinkin kun Juliana, jota hän vankiluolassa kiusasi, antoi hänelle aika saunan rautakahleillaan. »Silloin tuomari käski noutaa Julianan, ja kun hän tuli ulos, veti hän pirua perässään, joka huusi sanoen: Hyvä rouva Juliana, älkää tehkö minulle enää pahaa! Vaan Juliana veti häntä sillä tavalla koko turun poikki ja heitti hänet viimein saastaiseen kuoppaan.» Taikka sitten hän ommellessaan kertoi Huberteille legendoja, jotka olivat mielenkiintoisempia kuin sadut. Hän oli lukenut ne niin moneen kertaan, että hän osasi ne ulkoa. Hän kertoi tarun seitsemästä unikeosta, jotka lähdettyään vainoa pakoon nukkuivat eräässä luolassa kolmesataa seitsemänkymmentäseitsemän vuotta ja joitten herääminen niin suuresti hämmästytti keisari Teodosiusta; pyhän Klemensin tarinan, joka on täynnä loppumattomia, odottamattomia ja liikuttavia seikkailuja, kun suuret onnettomuudet hajottavat kokonaisen perheen, isän, äidin ja kolme poikaa, ja nämä lopulta tulevat jälleen yhteen mitä kauneimpien ihmeitten kautta. Hän itki liikutuksesta, hän näki niistä unta öisin, hän ei enää elänyt kuin muualla kuin tässä murheen- ja riemun-kylläisessä ihmemaailmassa, jossa esiintyvät kaikki hyveet, saaden palkakseen kaikki ilot.

Kun Angélique kävi ensi kerran Herran ehtoollisella, tuntui hänestä kuin olisi hän liikkunut kuin pyhimykset, kahden kyynärän korkeudella maasta. Hän oli alkuaikaisen kirkon nuori kristitty, joka antoi itsensä kokonaan Jumalan käsiin, sillä hän oli oppinut kirjasta, ettei hän voinut tulla pelastetuksi ilman armoa. Hubertit olivat tavallisia yksinkertaisia uskovaisia: he kävivät messussa sunnuntaisin ja rippikirkossa suurina juhlina, tehden sen nöyrien sielujen hiljaisella uskolla, jossakin määrin myös perintätottumuksen ja ostajapiirinsä vaikutuksesta, sillä messupukujen tekijät olivat isästä poikaan harjottaneet säännöllistä Herran ehtoollisella käyntiä. Hubert keskeytti toisinaan ompelukehyksen pingottamisen kuunnellakseen kun Angélique luki pyhimystarujaan, ja tunsu niistä samanlaista väristystä kuin hänkin, ikäänkuin kevyt henkäys näkymättömästä maailmasta olisi leyhyttänyt hänen tukkaansa. Hänessä oli melkoinen määrä tunteellisuutta, hän itki nähdessään Angéliquen valkopukuisena. Tuo päivä oli kuin unta, he palasivat kirkosta ihmeissään ja väsyneenä kumpikin. Hubertinen täytyi torua heitä illalla, sillä hän oli järkevä ja tuomitsi kaikenlaisen liiottelun, hyvissäkin asioissa. Siitä lähtien hänen piti taistella hillitäkseen Angéliquen uskonintoa, erittäinkin sitä anteliaisuuskiikkaa, mikä tämän oli vallannut. Fransiskuksella oli köyhyys rakastettunaan, Julianus Almunantaja kutsui köyhiä herroiksi, Gervasius ja Protesius pesivät heidän jalkansa ja Martinus jakoi heidän kanssaan viittansa. Ja lapsi tahtoi noudattaa Lucian esimerkkiä ja myydä kaikki voidakseen antaa kaikki. Hän oli luopunut ensin omista pikku tavaroistaan, sitten hän alkoi ryöstää taloa. Mutta mitan kukkuraksi tuli vielä se, että hän antoi ansiottomille ja kunnottomille ilman erotusta avoimin käsin. Kun häntä eräänä iltana pari päivää hänen Herran ehtoollisella käymisensä jälkeen nuhdeltiin sen takia, että hän oli heittänyt ikkunasta liinavaatteita jollekin juopolle naiselle, joutui hän entiseen tapaansa hillittömään raivoon, riehuen kamalasti. Sitten hän häpeän musertamana tuli sairaaksi ja makasi vuoteessa kolme päivää.

Mutta viikot ja kuukaudet vierivät. Kaksi vuotta oli kulunut, Angélique oli neljäntoista vuoden vanha ja alkoi kehittyä naiseksi. Kun hän luki Legendaa, niin hänen korvissaan humisi ja veri tykytti hänen ohimojensa pienissä, sinertävissä suonissa, ja hän tunsu nyt sisarellista hellyyttä sen neitsyitä kohtaan.

Neitsyys on enkelien sisar, siihen sisältyy kaiken hyvän omistus, sielunvihollisen kukistus, uskon voitto. Se tuottaa armon, se on voittamaton täydellisyys. Pyhähenki tekee Lucian niin painavaksi, ettei tuhat miestä eikä viisi paria härkiä jaksu vetää häntä huonoon paikkaan, johon maaherra on määrännyt hänet vietäväksi. Muuan maaherra, joka yrittää suudella Anastasiaa, tulee

sokeaksi. Kidutettaessa ilmenee neitsyitten puhtaus loistavasti. Kun rautapiikit raastavat haavoille heidän valkoisen ihonsa, vuotaa niistä veren asemesta maitoa. Kymmeneenkin kertaan esiintyy kertomus kristitystä neidosta, joka omaisiaan paeten verhoutuu munkin kaapuun, ja kun hänen syytetään tehneen väkivaltaa jollekin seudun nuorelle tytölle, kestää hän panettelut vastustamatta ja saattaa sitten panettelijat riemullisesti häpeään, kun hänen viaton sukupuolensa tulee ilmi. Eugenia viedään täten tuomarin eteen, tuntee tämän omaksi isäkseen, repäisee kaapunsa ja näyttää itsensä. Siveyden säilyttämiseksi on taisteltava lakkaamatta, lihan himo syntyy aina uudestaan. Pyhimysten viisaus saattaakin heidät peljäten karttamaan naisia. Maailma on täynnä pauloja, ja erakot menevät erämaahan, missä ei ole naisia. He kamppailevat hirmuisesti, ruoskivat itseään, heittäytyvät alastomina piikkipensaisiin tai lumikinoksiin. Eräs erakko peittää sormensa vaipallaan, taluttaessaan äitiään kahlauspaikeen poikki. Eräs marttyyri, joka ollessaan kiinnisidottuna joutuu huonon naisen kiusattavaksi, puraisee kielensä poikki ja sylkäisee sen naisen silmille. Fransiskus tunnustaa, että hänen suurin vihollisensa on hänen oma ruumiinsa. Bernhard huutaa: varkaita! varkaita! puolustaakseen itseään asuntonsa emäntää vastaan. Kun eräs nainen suutelee paavin kättä, kun tämä antaa hänelle ehtoollisieipää, sivaltaa paavi kätensä poikki ja neitsyt Maria panee sen jälleen paikalleen. Aviopuolisoitten eroamiselle annetaan suuri kunnia. Aleksius, rikas, naimisissa oleva mies, opettaa vaimolleen siveyttä ja lähtee pois hänen luotaan. Naimisiinmeno tapahtuu vain kuolemaa varten. Justiina, jota kidutetaan Kyprianuksen silmäin edessä, kestää tuskat, käännäyttää hänet ja menee yhdessä hänen kanssaan kuolemaan. Cecilia, jota enkeli rakastaa, ilmaisee tämän salaisuuden hääiltana puolisolleen Valerianukselle, ja Valerianus ei tahdo häneen kajota, vaan vaatii tulla kastetuksi, saadakseen nähdä enkelin. Hän löysi huoneessansa Cecilian puhumassa enkelin kanssa, ja enkeli piti kädessään kahta ruusukruunua ja antoi niistä toisen Cecilialle ja toisen Valerianukselle ja sanoi: »Säilyttäkää nämä kruunut tahrattomalla sydämellä ja ruumiilla.» Kuolema on rakkautta voimakkaampi, siinä ilmenee olemassaolon halveksiminen. Hilarius rukoilee Jumalaa kutsumaan taivaaseen tyttärensä Apian, jotta tämä ei joutuisi naimisiin; tytär kuolee, ja hänen äitinsä pyytää isää kutsuttamaan samaten pois hänetkin, mikä tapahtuukin. Itse neitsyt Maria riistää naisilta heidän sulhasensa. Eräs ylimys, Unkarin kuninkaan sukulainen, luopuu nuoresta, ihanan kauniista morsiamestaan heti kun Maria ilmestyy kilpailemaan. »Äkkiä ilmestyi Pyhä Neitsyt, sanoen hänelle: Jos minä olen niin kaunis kuin sinä sanot, niin minkätähden hylkää minut ottaaksesi toisen?» Ja ylimys kihlautuu neitsyt Marialle.

Kaikkien näitten pyhain ihmisten joukossa oli Angéliquella mielipihimyksensä, joitten tarinat tunkivat syvälle hänen sydämeensä ja vaikuttivat häneen ojentavasti. Siten viehätti häntä ylhäissyntyinen, viisas Katariina, joka osottaa omistavansa kaiken maailman tiedon, väitellessään viidensadan oppineen kanssa, jotka keisari Maksimus lähettää hänen vastustajikseen. Hän saattaa heidät hämmentymään ja vaikenemaan. »He hämmästyivät eivätkä taitaneet mitään sanoa, vaan olivat kaikki ääneti. Ja keisari pilkkasi heitä, että he olivat häpeällä antaneet nuoren tytön voittaa itsensä.» Silloin nuo viisisataa menevät hänen eteensä ja ilmottavat kääntyvänsä. »Ja kun tiranni tämän kuuli, niin hän puuskui vihaa ja antoi käskyn, että heidät piti kaikki elävältä poltettaman keskellä kaupunkia.» Angéliquen silmissä Katariina oli juuri sellainen ylivoimaisen viisauden ja kauneuden perikuva, jollaiseksi hän itse olisi tahtonut tulla, voidakseen käännäyttää ihmiset ja saadakseen elää vankihuoneessa kyyhkysen ruokkimana, ennenkuin häneltä hakattaisiin pää poikki. Mutta pysyväksi opetuksesi tuli hänelle erittäinkin Elisabet, Unkarin kuninkaan tytär. Aina kun hänen ylpeytensä nousi kapinaan ja kiivas luonteensa pyrki saamaan vallan, ajatteli hän tuota lempeyden ja säveuden esikuvaa, joka jo viisivuotiaana oli Jumalaa pelkääväinen, kieltäytyi leikkimästä ja nukkui paljaalla lattialla kunnioittaakseen Jumalaa, ja sittemmin Turingin maakreivin kuuliaisena ja tylästi kohdeltuna puolisona esiintyi miehensä edessä aina iloisin kasvoin, vaikka öisin vuodatti kyyneliä tulvanaan, ja lopuksi eli maastaan karkotettuna, pidättyväisenä leskenä, jolle köyhyys oli onni. »Hänen vaatetuksensa oli niin halpa, että hän kantoi harmaata vaippaa, joka oli jatkettu toisen värisellä vaatteella. Hänen pukunsa hihat olivat rikki ja paikatut toisella värillä.» Kuningas,

hänen isänsä, lähettää jonkun kreivin häntä hakemaan. »Ja kun kreivi näki hänet näin puettuna kehräävän lankaa, niin hän huusi säälistä ja hämmästyksestä ja sanoi: Ei milloinkaan ole kuninkaan tytär kantanut senkaltaista pukua, ei myös nähty kehräävän villoja.» Hänessä on kristillinen nöyryys täydellisenä; hänellä on ruokanaan samaa karkeaa leipää kuin kerjäläisillä, hän hoitaa heidän haavojaan ilman vastenmielisyyttä, pitää heidän halpaa pukuaan, nukkuu paljaalla maalla ja seuraa kirkollisia juhlakulkueita avojaloin. »Hän ei pessyt yhtäkään kertaa ruokamaljoja ja astioita, ja meni piiloon ja kätkeytyi, etteivät kamarippiiat kääntäisi itseensä pois hänet nähdessään, ja sanoi: Jos minä olisin löytänyt toisen, enemmän halveksitun elämän, niin minä olisin sen omistanut.» Ja niinpä Angélique, joka ennen oli pakahtua harmista, kun hänet pantiin pesemään keittiön lattiaa, nyt etsimällä etsi halpoja askareita, kun hän tunsu omapäisen vallanhalun vaivaavan mieltään. Mutta vielä rakkaampi kuin Katariina, vielä rakkaampi kuin Elisabet, rakkaampi kuin kukaan muu oli hänelle Agnes, lapsimarttyyri. Hänen sydämensä sylkähti, kun hän löysi Legendasta tämän hiuksiensa verhoaman neitseen, joka oli suojellut häntä tuomiokirkon portin alla. Kuinka hehkuva olikaan hänen puhdas rakkautensa! Millä inholla hän työntää luotaan maaherran pojan, kun tämä puhuttelee häntä hänen koulusta tullessaan! »Pois minusta, sinä kuoleman paimen, sinä synnin alkaja ja rikoksien elättäjä.» Kuinka hän ylistää rakastettuaan: »Minä rakastan sitä, jonka äiti on Neitsyt ja jonka isä ei ole koskaan naista tuntenut, ja jonka kauneutta aurinko ja kuu ihailevat ja jonka hengähdyksestä kuolleet virkoavat.» Ja kun Aspasianus käskee pistää miekan hänen rintaansa, nousee hän paratiisiin yhdistyäkseen »valkeaan ja paistavaan ylkäänsä». Varsinkin viime kuukausina, kun Angéliquella oli levottomia hetkiä, jolloin veri kuumana tykytti hänen ohimoissaan, hän rukoili häntä erityisellä hartaudella; ja hänestä tuntui heti kuin hän olisi saanut virkistystä. Hän näki hänet alati lähellään, ja häntä suretti kovasti, kun hän niin usein teki ja ajatteli sellaista, minkä tunsu pahottavan häntä. Eräänä iltana, kun hän suuteli käsiään, niinkuin hän vielä joskus huvikseen teki, punastui hän yhtäkkiä kovasti ja kääntyi hämillään ympäri, vaikka hän oli yksin, sillä hän tunsu, että pyhä Agnes oli ollut näkemässä. Agnes oli hänen vartiansa.

Viidentoista vuotiaaksi tullessaan oli Angélique näinollen erinomainen tyttö. Tosin ei tuo eristetty, työteliäs elämäntapa, ei tuomiokirkon lempeä varjo eivätkä kauniit pyhimystarut olleet tehneet hänestä mitään enkeliä tai ehdottoman täydellistä olentoa. Yhä vielä saattoi hänen mielensä kuohahtaa, yhä vielä oli hänessä vikoja, jotka ilmenivät odottamattomina jostakin hänen sielunsa sopukasta, joka oli jäänyt kiinni aitaamatta. Mutta hän häpesi silloin niin kovin, hän olisi niin mielellään tahtonut olla täydellinen! Ja hän oli niin sydämellinen, niin vilkas, niin viaton ja puhdas pohjaltaan! Palatessaan eräältä pitemmältä kävelyretkeltä, jollaisia Hubertit tekivät kahdesti vuodessa, pääsiäismaanantaina ja Marian taivaaseenastumisen päivänä, hän oli tuonut mukanaan tien varrelta nyhtämänsä orjanruusupensaan ja istuttanut sen pieneen puutarhaan. Hän hoiti ja kasteli sitä. Se tuli hänen hoidossaan pystymmäksi ja kantoi suurempia, hienotuoksuisia kukkia. Kukkimisaikana hän vartioi sitä jännityksellä, sillä, vaikka hän ei ollut suostunut sitä ympäämään, odotti hän tavallisella haaveellisella innolla, että siitä jonkun ihmeen kautta puhkeaisi ruusuja. Hän hyppi sen ympärillä, toistellen ihastuneena: »Minä! minä!» Ja jos laskettiin leikkiä hänen maantieltä saadusta ruusupuustaan, nauroi hän sille itsekkin hiukan kalpeana, silmät puoleksi kyynelissä. Hänen orvokinsiniset silmänsä olivat vielä pehmenneet väriltään, hänen puoleksi avautuneitten huuliensa välistä näkyi pienet, valkoiset hampaat, hänen pitkähkön soikeita kasvojaan ympäröivät vaaleat, kevyet hiukset kultaisena sädekehänä. Hän oli kasvanut tulematta liian hoikaksi, kaulan ja hartiain piirteissä oli yhä vielä sama ylevä sulo, rinta oli pyörästynyt, vartalo oli notkea. Hän oli iloinen ja terve, harvinaisen laatuinen kaunotar, jonka loppumaton viehätys oli yhdistyneenä täydelliseen viattomuuteen ja sielun puhtauteen.

Hubertit kiintyivät häneen päivä päivältä yhä hellemmillä tunteilla. Heissä oli kummassakin herännyt ajatus ottaa hänet lapsekseen. Mutta he eivät virkkaneet siitä mitään toisilleen, peläten herättävänsä eloon heidän haihtumattoman surunsa. Ja sinä aamuna, jolloin Hubert karkaisi mielensä ja puhui, vaipui vaimo tuolille ja puhkesi nyyhkytyksiin. Jos he ottaisivat omakseen tämän lapsen,

eikö se merkitsisi samalla, että he olivat lopullisesti luopuneet toivostaan saada itse lasta? Oli kyllä totta, että heidän iässään ei sellaista juuri voinut odottaa, ja Hubertine suostui, kun hän samalla ajatteli, minkä hyvän työn he siten tekisivät työlle. Kun he ilmaisivat aikeensa Angéliqueelle, lensi tämä heidän kaulaansa, ollen tukehtua kyyneliin. Tietysti hän näin ollen tulisi jäämään heidän luokseen, tuohon taloon, jossa hän oli jo niin suurena tekijänä, nuortaen sitä nuoruudellaan, ilostuttaen sitä naurullaan. Mutta jo ensi askeleella ilmeni vaikeuksia. Rauhantuomari Grandsire, jolta he kysyivät neuvoa, selitti tämän lapseksiottamisen kokonaan mahdottomaksi, koska laki vaatii, että lapseksi otettavan tulen olla täysi-ikäinen. Sitten hän kuitenkin, nähdessään heidän surunsa, neuvoi heille toisen keinon, nimittäin virallisen holhoojan aseman. Asetusten mukaan voi näet jokainen vähintään viisikymmentä vuotta täyttänyt henkilö laillisen asiakirjan kautta kiinnittää itseensä viittätoista vuotta nuoremman alaikäisen, rupeamalla hänen viralliseksi holhoojaksi. Iät soveltuivat, ja he suostuivat ilostuneina. Päätettiin vielä, että he sittemmin antaisivat lapsenoikeudet holhokilleen testamenttimääräyksellä, niinkuin laki sallii. Herra Grandsire otti huostaansa Hubertin anomuksen, varustettuna vaimon suostumuksella, ja kääntyi sitten vaivaishoitohallituksen esimiehen puoleen, joka oli kaikkien vaivaisapua nauttivien lasten holhooja ja jonka suostumus oli saatava tällaisessa asiassa. Siellä tutkittiin asiaa, ja viimein lähetettiin asiakirjat Pariisiin asianomaiselle rauhantuomarille. Ei puuttunut enää muuta kuin oikeuden pöytäkirja, joka vahvistaisi Hubertin virallisen holhooja-aseman, kun aviopuolisot valtasi vielä myöhästynyt epäily.

Ennenkuin he täten ottaisivat Angéliquen lapsekseen, eikö heidän olisi pitänyt koettaa ottaa selvää hänen omaisistaan? Jos hänellä oli olemassa äiti, niin mikä antaisi heille oikeuden olla lapsen määrääjinä, jolleivät he olleet täysin varmat hänen turvattomuudestaan? Ja kaiken pohjalla oli tuo tuntematon, turmeltunut alkujuuri, josta lapsi ehkä oli lähtenyt ja joka oli tuottanut heille levottomuutta jo aikaisemmin. Sama huoli valtasi heidät nyt niin voimakkaana, että se riisti heiltä unenkin.

Hubert matkusti äkkiä Pariisiin. Se oli järkyttävä tapaus hänen rauhallisessa elämässään. Hän valehteli Angéliqueelle, sanoen matkansa syyksi sen, että hänen läsnäoloaan tarvittiin holhousasiassa. Yhdessä vuorokaudessa hän toivoi saavansa tietää kaikki. Mutta Pariisissa kului päivä toisensa perästä, joka askeleella ilmeni vaikeuksia, ja hän vietti siellä kokonaisen viikon, juosten yhden luota toisen luo ympäri kaupunkia, toivottomana, miltei itkien. Vaivaishoitotoimistossa otettiin hänet ensinnäkin vastaan sangen kylmäkiskoisesti. Vaivaishoidolla oli sääntönä, että lapsille ei ilmoiteta heidän syntyperäänsä ennenkuin he tulevat täysi-ikäisiksi. Kolmena aamuna peräkkäin hänet lähetettiin takaisin tyhjin toimin. Hänen täytyi ruveta itsepintaiseksi, selittää neljässä virastossa, puhua äänensä käheäksi esittäessään itseään virallisena holhoojana, kunnes viimein eräs osastonpäällikkö, pitkä, laiha mies, suvaitsi ilmoittaa hänelle, ettei mitään varmoja todistuskappaleita ollut olemassa. Vaivaishoitohallitus ei tiennyt mitään, eräs kättilö oli jättänyt sen huostaan Angélique Marie nimisen lapsen, ilmottamatta äidin nimeä. Epätoivoissaan Hubert oli jo palaamaisillaan takaisin Beaumontiin, kun eräs ajatus sai hänet menemään toimistoon vielä neljännen kerran, pyytämään lähempiä tietoja syntymätodistuksesta, jossa täytyi olla mainittuna kättilön nimi. Siitä syntyi vielä uusi juttu. Vihdoin hän sai tietää nimen; se oli madame Foucart, ja hänelle ilmoitettiin vielä, että tämä nainen asui vuonna 1850 Deux-Écus-kadulla.

Silloin alkoi samoilu uudelleen. Deux-Écus-kadun pää oli hävitetty, eikä kukaan lähikatujen myymälänpitäjistä muistanut madame Foucart nimistä henkilöä. Hän tutki ammattikalenteria: siinä ei enää ollut sitä nimeä. Lopuksi hän alentui turvautumaan viimeiseen keinoon. Hän kulki katse kohotettuna, tähyillen ammattikilpiä, aikoen käydä puhuttelemassa kättilöltä. Tästä olikin toivottu tulos; hän osui tulemaan erään vanhan vaimon luo, joka, kuultuaan hänen asiansa, huudahti: Kuinka! Että tunsiko hän madame Foucartia! Häntä, joka oli niin erinomainen ihminen ja jolla oli ollut paljon vastoinkäymisiä! Hän asui Censier-kadulla, toisessa päässä Pariisia. Hubert juoksi sinne.

Siellä hän, kokemuksen opettamana, aikoi toimia viisaasti. Mutta madame Foucart, joka oli tavattoman lihava, lyhytsäärinen nainen, ei antanut hänen esittää järjestyksessä edeltäpäin

valmistettuja kysymyksiään. Heti kun hän oli saanut suustaan lapsen nimen ja aikamäärän, päästi madame Foucart kielensä valloilleen ja kertoi koko jutun katkeran vihan puuskassa. Vai niin! Vai oli se lapsi elossa! No niin, hän voi imarrella itseään sillä, että hänellä on äitinä kuuluisa lutka! Niin, madame Sidonie, niinkuin häntä kutsutaan hänen leskeksi tulonsa jälkeen. Hänellä on arvokasta sukua, veli ministerinä, kuulemma, mutta se ei estä häntä harjottamasta kunniatonta ammattia! Ja hän selitti millä tavoin hän oli tullut hänet tuntemaan, siihen aikaan kun tuo natu piti Saint-Honoré-kadulla hedelmäkauppaa, tultuaan Pariisiin Plassansista, mistä hän ja hänen miehensä olivat lähteneet maailmalle onneaan koettamaan. Kun mies oli kuollut ja haudattu, oli vaimo viisitoista kuukautta myöhemmin saanut lapsen, eikä voinut oikein tietää, mistä hän sen oli saanut, sillä hän oli kuiva kuin lasku, kylmä kuin protesti ja tunnoton kuin ulosmittaaja. Hairahduksen saattaa antaa anteeksikin, mutta se kiittämättömyys! Eikö hän, madame Foucart, ollut hoitanut häntä hänen lapsivuoteensa aikana, eikö hän ollut mennyt häntä auttaessaan niin pitkälle, että oli sijoittanut lapsen vaivaishoidon huostaan, joten hän pääsi kaikista hankaluuksista? Ja kiitokseksi ei hän ahdinkoon jouduttuaan ollut saanut häntä maksamaan hoitopalkkaansa, ei edes kädestä käteen lainaamiaan viittätoista frangia.

Nykyään oli madame Sidoniella Faubourg-Poissonnière-kadulla pieni puoti ja kolme huonetta välikerroksessa, missä hän piti muka pitsikauppaa, mutta möi mitä vain. Hohojaa! sellaista äitiä olisi parempi olla kerrassaan tuntematta!

Tuntia myöhemmin Hubert maleksi madame Sidonien puodin edustalla. Hän näki siellä laihan, kalvakan, iältään epämääräisen, joleannäköisen naisen, puettuna mustaan, nukkavieruun pukuun, jossa näkyi monia alkuperältään epämääräisiä tahroja. Hänen sattumalta syntyneen lapsensa muisto ei olisi koskaan voinut lämmittää tuon luvatonta elinkeinoa harjottavan naisen tunnotonta sydäntä. Hubert teki varovaisia tiedusteluja ja sai kuulla asioita, joita hän ei koskaan kertonut kenellekään, ei edes vaimolleen. Kuitenkin hän epäröi yhä, ja tuli vielä viimeisen kerran kävelemään tuon salaperäisen puodin ohi. Eikö hänen sentään tarvitsisi ilmottaa itsensä ja hankkia suostumus? Hänen, kunnan miehen, oli nyt tuomittava, oliko hänellä oikeus tällä tavoin katkaista side ainiaaksi. Äkkiä hän kääntyi selin taloon, ja illalla hän palasi Beaumontiin.

Hubertine oli juuri saanut herra Grandsireltä kuulla, että asiakirja, joka Hubertille antoi virallisen holhoojan aseman, oli asianomaisessa oikeudessa vahvistettu. Ja kun Angélique heittäytyi Hubertin syliin, näki Hubert selvästi hänen pyytävästä, kysyvästä katseestaan, että hän oli ymmärtänyt hänen matkansa todellisen vaikuttimen. Silloin hän sanoi yksinkertaisesti:

– Lapseni, äitisi on kuollut.

Angélique itki, syleillen heitä kiihkeästi. Koskaan enää ei siitä puhuttu. Hän oli nyt heidän tyttärensä.

III

Sen vuoden pääsiäismaanantaina Hubertit olivat vieneet Angéliquen syömään aamiaista Hautecoeur'in linnan raunioille, jotka kohoavat Ligneul-joen rannalla pari penikulmaa Beaumontista alaspäin. Ja kun seuraavana aamuna tämän ulkoilmassa vietetyn rattoisan retkeilypäivän jälkeen työhuoneen vanha kello löi seitsemän, nukkui Angélique vielä.

Hubertinen täytyi nousta koputtamaan hänen ovelle.

– No, laiskuri! Me olemme jo syöneet aamiaisen.

Angélique pukeutui nopeasti ja meni syömään yksin. Tullessaan sitten työhuoneeseen, jossa Hubert ja hänen vaimonsa juuri olivat asettuneet työhönsä, sanoi hän:

– Oi, kuinka minä olen nukkunut! Ja tuo messupaita, joka on luvattu sunnuntaiksi!

Työhuone, jonka ikkunat olivat puutarhaan päin, oli jotensakin avara huone, melkein koskemattomana alkuperäisessä asussaan säilynyt. Katon molemmat niskavuolet ja näkyvien poikkihirsien kolme välipintaa eivät olleet edes saaneet valkomaalausta, vaan pohottivat nokisina ja madonsyöminä, ja murenneen rappauksen alta näkyivät välipintojen rimat. Eräässä kattopalkkeja kannattavista olkakivistä oli vuosiluku 1463, arvattavasti rakennusvuosi. Kivinen uuni, vaikkakin halkeillut ja murentunut, oli säilyttänyt yksinkertaisen siroutensa solakoine pylväineen, kauluskivineen ja seppelkoristeisine reunuksineen. Saattoipa reunuksella erottaa vielä ajankuluttaman alkeellisen veistokuvankin, joka esitti pyhää Clarusta, korko-ompeijain suojeluspyhää. Mutta uuni ei enää ollut käytännössä, sen pesästä oli tehty avonainen kaappi, asettamalla siihen poikittain lautoja hyllyiksi, joille oli kasattu mallipiirustuksia. Huonetta lämmitti nyt jyrävä valurautainen kamiini, jonka savutorvi, kuljettuaan pitkin kattoa, lävisti uunin kyljen. Rempalleen menneet ovet olivat Ludvig XIV: n ajalta. Lattiassa näkyi vielä vanhoja, lahonneita parkettilevyjä uudempien välissä, jotka oli asetettu paikalleen yksitellen, kukin koloonsa. Seinien keltainen maalaus oli jo sadan vuoden vanha, ylhäältä haalistunut, alhaalta kulunut, täynnä salpietaritahroja. Joka vuosi puhuttiin uudestaanmaalaamisesta, mutta vastenmielisyyss uudistuksia kohtaan pidätti sitä toteutumasta.

Istuessaan ompelukehyksen ääressä, johon messupaita oli pingotettu,

Hubertine nosti päänsä ja sanoi:

– Muistat kai, että olen luvannut sinulle korin orvokkeja puutarhaasi, jos saamme sen valmiiksi sunnuntaiksi.

Iloisena huudahti Angélique:

– Niin, sehän on totta!.. Kyllä otan sen nyt käsiini!.. Mutta missä minun sormituppeni on? Kaikki kapineet lentävät tiehensä, kun ei tee työtä.

Hän solautti norsunluisen sormitupen pikkusormensa toiseen niveleeseen ja istuutui kehyksen toiselle puolelle, ikkunaa vastapäätä.

Edellisen vuosisadan puolivälistä asti ei työhuoneen varustuksissa ollut tapahtunut yhtään muutosta. Muodot muuttuivat, korko-ompelutaide kehittyi, mutta täällä tavattiin vielä seinään kiinnitetty puukappale, johon kehys nojautui, liikuteltavan pukin kannattaessa sen toista päätä. Loukoissa nukkui vanhanaikaisia työkaluja: »sukkela», eräs koje hammasrattaineen ja vartaineen, jolla pantiin kultalankaa puolalta puikkoon koskematta siihen; käsirukki, jonkinlainen seinään kiinnitettävä rataslaite, jolla kierrettiin lankaa; kaikenkokoisia ompelukehyksiä niihin kuuluvine silkkivaatteineen ja säleineen. Eräällä hyllyllä oli vanha kokoelma reikätaltoja päärmäyskultaa varten; sillä näkyi myöskin hyllyksi joutunut entisaikaisten korko-ompeijain suuri, kuparinen kynttiläjalka. Nahkaremmistä naulatun pitimen silmukoissa oli purasimia, puisia ja rautaisia vasaroita, leikkuurautoja pergamentin leikkaamista varten ja puksipuisia taltantapaisia esineitä, joilla lankoja muovailtiin sitä mukaa kuin niitä käytettiin. Lehmuspuisen pöydän alla, jolla pergamenttia leikattiin, oli isot kerinpuut, jonka liikkuvien pajukelojen ympäri oli pingotettu vyyhti punaista

villalankaa. Lankaan pujoteltuja erivärisiä silkkipuolia riippui nuoralla lähellä kaappia. Lattialla oli kori täynnä tyhjiä puolia. Käärelankakerä oli pudonnut tuoilta alas ja purkautunut vierieensä.

– Oi tuota ihanaa, ihanaa ilmaa! virkkoi Angélique. Se tekee elämän suloiseksi.

Ja ennenkuin hän kumartui työhönsä, hän unohtui vielä hetkiseksi avonaisen ikkunan ääreen, josta säteilevä toukokuun aamu tulvi huoneeseen. Auringon syrjä liukui tuomiokirkon harjan yli, ja piispantalon puutarhasta lemahti tuore syreenintuoksu. Angélique hymyili häikäistyneenä, kylpien sisääntulvivassa keväässä. Sitten hän säpsähti, ikäänkuin olisi nukahtanut, ja sanoi:

– Isä, minulla ei ole läpiompelukultaa.

Hubert, joka oli lopettamassa jonkun messupuvun mallin kalkkiopiirustusta, meni kaapille ja etsi sen sopukoista vyyhden, leikkasi sen poikki ja kehitti hiukan kumpaakin päätä, raaputtaen silkkilangan päällä olevaa kultaa; sitten hän toi vyyhden Angéliquelle pergamenttipalassessa.

– Eikö muuta?

– Ei muuta.

Angélique oli heittänyt silmäyksen ympärilleen ja nähnyt ettei mitään enää puuttunut: erilaiset kulturalangot, punainen, viheriä ja sininen; kaikenväriset silkkipuolat; päärmäyskulta ja kierrekulta, pöyhötetty ja käherretty, rasian virkaa tekevässä hatunkopassa; pitkät, hienot neulat, teräspihdit, sormustimet, sakset, vahatyyny. Kaikki nämä olivat hujan hajan itse kehykselle pingotetulla kankaalla, jolle oli levitetty suojaksi vahvaa harmaata paperia.

Hän oli pannut neulansilmään säikeen läpiompelukultaa. Mutta heti ensi pistolla se katkesi, ja hänen täytyi kehittää sen päätä uudestaan, raaputtamalla pois hiukan kultaa, jonka hän heitti samoin kehyksellä ajelehtivaan jätevasuun.

– No vihdoinkin! sanoi hän, pistettyään neulan kankaan läpi.

Syvä hiljaisuus vallitsi. Hubert oli ryhtynyt pingottamaan kehystä. Hän oli asettanut toisen tukin seinään kiinnitetulle pidikkeelle ja toisen pukille, tarkalleen toistensa kohdalle, joten tukille kiinnitetyn karmosiinipunaisen silkkisen messupukuvaatteen langat tulivat ihan suoraan. Hän asetti sivulistat tukeissa oleviin reikiin, kiinnittäen ne niihin neljällä nappulalla. Toimitettuaan kiinnipujotuksen oikealla ja vasemmalla, hän sitten päätti pingottamisen, peräyttäen nappuloita. Kun hän koputti kangasta sormellaan, kumisi se kuin rumpu.

Angéliquesta oli tullut erinomainen koruompelija. Hubertit ihmettelivät hänen taitoaan ja aistiaan. Sen lisäksi, mitä he olivat hänelle opettaneet, pani hän työhön oman herkän tunteensa, joka saattoi elämää kukkiin ja uskoa vertauskuviin. Hänen käsissään silkki ja kulta alkoivat elää, pienimmätkin koristeet saivat salaperäisen lennokkuuden, hän pani niihin kaiken sielunsa, alati virkeän mielikuvituksensa ja uskonsa näkymättömiin. Muutamat hänen koruompeluistaan olivat niin kovasti liikuttaneet Beaumontin pappiskuntaa, että eräs pappi, joka harrasti muinaistiedettä, ja toinen, joka oli taiteentuntija, olivat tulleet häntä tervehtimään, ilmaisten ihastuksensa hänen neitsytkuviinsa, joita he vertasivat alkuaikaisen kirkon yksinkertaiseen kuvaustaiteeseen. Niissä oli sama vilpittömyys, sama harras tunne, ikäänkuin vannehdittuna yksityispiirteitten äärimmäisen tarkkaan täydellisyyteen. Hänellä oli todella ihmeellinen piirustuslahja, joka, vaikkei hänellä ollut ollut mitään muuta opetusta kuin omat harjotuksensa iltasin lampun valossa, saattoi hänet usein muuttamaan mallejaan, poikkeamaan niistä ja luomaan neulallaan oman mielikuvituksensa mukaan. Ja niin joutuivat Hubertit, jotka pitivät piirustustaitoa välttämättömänä hyvälle koruompelijalle, varjoon hänen rinnallaan, vaikka he olivat niin paljon vanhempia ammatissa. He olivat lopulta vain hänen vaatimattomia apulaisiaan, jotka jättivät hänen tehtäväkseen kaiken vaativamman loistotyön, suorittaen itse niistä vain alustavat työt.

Millaisia loistavia ja pyhiä ihmeteoksia kulkikaan hänen kättensä kautta vuosien mittaan! Hän eli keskellä silkkiä, satiinia, samettia, kulta- ja hopeakankaita. Hän kirjaili messupaitoja, stola-vöitä, käsiliinoja, kasukoita, dalmatikoja, hiippoja, lippuja, kalkkiverhoja ja öylättirasia-peitteitä. Mutta varsinkin messupaitoja hän sai tehdä tuostakin; aina käytettiin niihin viittä väriä: valkoinen edusti ripitystä ja neitseitä, punainen apostoleja ja marttyyrejä, musta kuolleita ja paastoaikaa,

orvokinsininen viattomia lapsia, viheriä pyhiä juhliä. Usein käytettiin kultaakin, jonka saattoi panna valkoisen, punaisen tai viheriän sijalle. Ristin keskuksessa oli aina samat vertauskuvat, Jeesuksen ja Marian nimikirjaimet, säteitten ympäröimä kolmio, karitsa, pelikaani, kyyhkynen, kalkki, öylättirasia ja piikkiköynnöksen ympäröimä vertavuotava sydän; kauluksessa ja hihoissa taasen kiemurteli koristekuvioita tahi kukkia, koko vanhojen tyylien koristepaljous, kaikki suurikukkaiset kasvit, vuokot, tulppaanit, pionit, granaattiomenat, hortensiat. Ei mennyt yhtään vuodenaikaa, ettei hän olisi ommellut joitakin vertauskuvallisia tähkiä ja terttuja, mustalle pohjalle hopealla, punaiselle kullalla. Hyvin upeihin messupaitoihin hän väritteli kuvaelmia, pyhimysten päitä, ynnä keskusalueen, johon hän kuvasi Marian ilmestyksen, Vapahtajan syntymän ja ristiinnaulitsemisen. Milloin olivat kultakirjaukset ommellut suoraan pohjavaatteelle, milloin taas hän kiinnitti silkkiset tai satiiniset kuviokaistaleet kultakirjovaatteelle tahi sametille. Ja tämä säihkyvä, pyhä kukkasloiste syntyi pisto pistolta hänen hoikkien sormiensa liikkeistä.

Se messupaita, jota Angélique tällä kertaa kirjaili, oli valkoisesta satiinista. Sen ristin muodosti kimppu kultaisia liljoja, joitten väliin oli pujoteltu heleänvärisiä ruusuja varjotetusta silkistä. Keskellä, himmeästä kullasta ommeltujen pienten ruusujen muodostaman seppeleen ympäröimänä säteilivät Marian nimikirjaimet, punaisella ja viheriällä kullalla ommeltuina, runsaasti koristettuina.

Hän ompeli viimeisiä pienten kultaruusujen lehtiä läpipistoilla, ja siten kului tunti täydellisessä äännettömyydessä. Mutta säie katkesi uudelleen ja hän pani sen jälleen neulansilmään kehyksen alla katsomatta siihen, kuten taitavan koruompeijan tulee. Kohottaessaan päänsä hän näytti pitkällä siemauksella juovan sisäänvirtaavaa kevättä.

– Oi, kuiskasi hän, kyllä oli kaunista eilen!.. Kuinka tuo auringonpaiste tekee hyvää!

Hubertine, joka juuri vahasi lankaansa, pudisti päätään.

– Minä olen ihan kuin piesty, jäseneni ovat kaikki turtana. Enhän olekaan kuusitoistavuotias, kuten sinä, ja kun tulee niin vähän olleeksi ulkona!

Hän ryhtyi kuitenkin heti jälleen työhön. Hän valmisti liljoja, neuloen veliinipalasia merkittyihin kohtiin piirustuksessa, jotta kuviot kohoaisivat enemmän pohjapinnasta.

– Ja sitten nämä ensimmäiset päivänpaisteet panevat teidät puolipyörryksiin, lisäsi Hubert, joka kehyksen pingotettuaan ryhtyi kalkkioimaan silkille kaapun reunustaa.

Angélique oli jäänyt haaveilevin silmin katsomaan erääseen kirkon pilariin heijastuvaa auringonsädettä. Hiljaisella äänellä hän vastasi:

– Ei, ei, minua se virkisti, tuo eilinen ulkoilmapäivä vei minusta pois väsymyksen.

Saatuaan valmiiksi pienet kultalehdet, hän kävi käsiksi yhteen suurista ruusuista, pitäen valmiina yhtä monta valmiiksi pujotettua säiettä kuin oli eri värivahduksia ja ommellen erkanevilla ja jälleen yhtyvillä pistoilla, terälehtien kuperan muodon mukaan. Ja vaikka työ olikin näin arkaluontoista, purkautuivat nyt hänen huuliltaan edellisen päivän muistot, joita hän äsken hiljaisuudessa oli johdatellut mieleensä, niin lukuisina ja elävinä, ettei hän saanut lopetetukseensa. Hän muisteli lähtöä, avaroita niittyjä, aamiaista Hautecoeurin linnan raunioilla eräässä kivipermantoisessa salissa, jonka murtuneet seinät kohosivat korkealla kummulla puolensadan metrin päässä salavien reunustamasta Ligneulin joesta. Hän ei voinut saada mielestään noita raunioita, noita hajallaan olevia, sinivattupensaitten peittämiä jäännöksiä, jotka kertoivat tuon jättiläisen mahtavasta suuruudesta siihen aikaan, kun se pystyssä seisovana hallitsi molempia laaksoja. Linnotustorni seisoi vieläkin kuudenkymmenen metrin korkuisena, sortunein huipuin, haljenneena, mutta sentään vahvana viisitoista jalkaa paksulla perustallaan. Kaksi muuta tornia oli myöskin säilynyt, Kaarle Suuren torni ja Davidin torni, ja niitä yhdistävä valli oli melkein ehyt. Muurien sisäpuolella voi nähdä osan rakennuksia, linnankirkon, oikeussalin ynnä muita huoneita. Ja porrasastuimet, ikkunain ulkonemat, pengermien penkit näyttivät nykyaikaisten ihmisten mittakaavaan verrattuina kuin jättiläisten rakentamilta. Se oli kokonainen linnotettu kaupunki, viisisataa soturia saattoi siinä kestää piiritystä kolmekymmentä kuukautta elatusvarojen ja ampumatarpeitten loppumatta. Kahden vuosisadan aikana olivat jo orjanruusupensaat levitelleet

muurikivien reunaan rakennuksen alaosissa, syreenejä ja kultasadepensaita kasvoi alasromahtaneitten kattojen muodostamalla sorakasoilla, vartiahuoneen liedessä kasvoi plataani. Mutta auringon laskiessa, kun linnotustornin ruho ojensi varjonsa kenttien yli kolme penikulmaa pitkälle ja koko linna näytti rakentuvan uudelleen mahtavaan haahmoonsa illan hämärässä, saattoi vielä tuntea sen muinaisen mahdin, sen jäykän voiman, joka oli tehnyt siitä vallottamattoman linnotuksen, jota vapisten pelkäsivät itse Ranskan kuninkaatkin.

– Ja minä olen varma, jatkoi Angélique, että siinä asuu henkiä, jotka kummittelevat yöllä. Siellä kuuluu kaikenlaisia ääniä, siellä kurkistelee joka sopesta olentoja, ja minäkin näin, kun olimme lähteneet sieltä, taakse katsoessani suuria valkoisia haamuja liitelevän muurien yläpuolella... Eikö se ole totta, äiti, te joka tiedätte linnan historian?

Hubertine hymyili tynnosti.

– Oh, kummituksia en minä ole koskaan nähnyt.

Mutta hän tunsikin kyllä linnan tarinan, jonka hän oli lukenut jostakin kirjasta, ja tytön innokkaisten kysymysten johdosta hänen täytyi kertoa se uudelleen.

Linnan alue kuului Reimsin arkkipiispan-istuimelle pyhän Remigiuksen ajalta asti, joka oli saanut sen Klodovigilta. Kymmenennen vuosisadan alussa eräs arkkipiispa Severinus rakennutti Hautecoeurin linnotuksen, puolustaakseen maata normanneja vastaan, jotka samosivat Oise-virtaa ylöspäin, mihin Ligneul laskee. Seuraavalla vuosisadalla eräs Severinuksen seuraaja antoi sen läänitykseksi Norbertille, Normandian suvun nuoremmalle jäsenelle, määräten kuudenkymmenen sou'n vuotuisen pohjaveron, sillä ehdolla että Beaumontin kaupunki ja kirkko jäisivät verosta vapaiksi. Siten tuli Norbert I ensimmäiseksi mieheksi siinä kuuluisassa Hautecoeurin markiisien suvussa, joka siitä lähtien täyttää historian. Hervé IV: n aikana, joka oli kaksi kertaa kirkonkirouksessa kirkolle kuuluvan omaisuuden anastamisesta ja harjotti maantierosvoutta, lyöden yhdellä iskulla kuoliaaksi kolmekymmentä porvaria, Ludvig Paksu hävitti linnan tornin, kun sen omistaja oli uskaltanut nousta kapinaan häntä vastaan. Raoul I, joka oli lähtenyt ristiretkelle Filip Augustin kanssa, kaatui Akkon edustalla saatuaan keihäänpiston sydämeensä. Mutta kuuluisin oli Jean V Suuri, joka 1225 rakensi linnotuksen uudelleen, pystyttäen vajaan viidessä vuodessa Hautecoeurin mahtavan linnan, jonka suojassa hän kerran jo uneksi Ranskan kruunusta. Ja selvittyään hengissä kahdenkymmenen taistelun verileikistä hän kuoli sängyssään, Skotlannin kuninkaan vävynä. Sitten oli vielä Félicien III, joka kulki paljain jaloin Jerusalemiin, Hervé VII, joka vaati itselleen Skotlannin kruunua, ja useita muita, mahtavia ja ylhäisiä halki vuosisatojen, aina Jean IX: een asti, joka kardinaali Mazarinin aikana sai nähdä linnansa hävityksen. Viimeisen piirityksen jälkeen tornien holvikatot räjäytettiin ilmaan ja pistettiin palamaan rakennukset, jonne Kaarle VI oli tullut karkottamaan hulluuttaan ja joissa lähes kaksisataa vuotta myöhemmin Henrik IV oli asunut viikon päivät Gabrielle d'Estrées'n kanssa. Kaikki nämä kuninkaalliset muistot nukkuivat nyt nurmen alla.

Angélique kuunteli jännittyneenä, pysäyttämättä neulaansa, ikäänkuin nuo muinaiset valta herrat olisivat ilmestyneet näkyviin itse ompelukehyksestä, sitä mukaa kuin ruusu siinä syntyi vienoon värielämään. Hänen puutteellinen historiantietonsa suurensi tapahtumia, siirtäen ne ihmeellisen legendan tasolle. Hän värisi hartaasta ihastuksentunteesta, linna kohosi jälleen pystyyn, nousten aina taivaan porttien tasalle, ja Hautecoeurit olivat pyhän neitsyen orpanoita.

– Ja meidän uusi piispaamme, monseigneur d'Hautecoeur, on siis tuon suvun jälkeläinen? kysyi hän.

Hubertine vastasi, että monseigneur varmaan oli jonkun suvun nuoremmen haaran jäsen, sillä vanhempi haara oli jo ammuin sammunut. Se oli muuten omituinen seikka, sillä Hautecoeurin markiisit ja Beaumontin papisto olivat kautta vuosisatoin olleet sotajalalla. Noin 1150 eräs abotti ryhtyi rakennuttamaan kirkkoa, ainoastaan seurakunnalliset varat käytettävänä. Rahat loppuivatkin, rakennuksen ollessa vasta sivukappeliin holvikattojen tasalla, ja täytyi tyytyä kattamaan päälaiva puukatoksella. Kahdeksankymmentä vuotta myöhemmin Jean V, saatuaan linnan uudestaanrakennetuksi, antoi kolmesataatuhatta livreä, jotka muihin summiin lisättynä

tekivät mahdolliseksi kirkon rakennuksen jatkamisen. Päälaiva sai holvikaton. Kirkon kaksi tornia ja suuri julkisivu valmistuivat vasta paljon myöhemmin, noin 1450, puhtaaseen viidennentoista vuosisadan tyyliin. Korvaukseksi Jean V: n anteliaisuudesta papisto antoi hänelle ynnä hänen jälkeläisilleen hautapaikkaoikeuden eräässä kuorikappelissa, joka oli pyhitetty pyhälle Yrjölle ja jota siitä pitäen kutsuttiin Hauteceourin kappeliksi. Mutta hyviä välejä ei kestänyt kauan. Linnanherrat pyrkivät yhtenään riistämään Beaumontilta sen verovapautta, lakkaamatta syntyi riitoja vero- ja etuoikeuskysymyksistä. Varsinkin kysymys tilausoikeudesta, jota linnanherrat vaativat itselleen ja joka olisi tehnyt mahdottomaksi laivaliikkeen Ligneul-joella, muodostui loppumattomaksi riidan pitkittäjäksi, kun alakaupunki alkoi huomattavasti vaurastua hienovaate-teollisuutensa avulla. Siitä ajasta alkaen Beaumontin onnentähti yleni päivä päivältä, kun Hauteceourin tähti taas aleni, kunnes hävityksen kohdatessa linnaa kirkko sai täydellisen voiton. Ludvig XIV teki siitä tuomiokirkon, piispantalo rakennettiin entiseen luostaripihaan. Ja sattuma määräsi nyt, että juuri Hauteceourin suvun jälkeläinen tuli piispana hallitsemaan tätä yhä pystyssä pysynyttä papistoa, joka oli voittanut hänen esi-isänsä nelisatavuotisen taistelun perästä.

– Mutta, sanoi Angélique, monseigneurhän on ollut naimisissa. Hänellä on aikainen, kahdenkymmenen vuoden vanha poika, eikö niin?

Hubertine oli ottanut saksat korjatakseen erästä veliinipalaa.

– Niin kyllä, pastori Cornille on kertonut sen minulle. Se on hyvin surullinen tarina... Monseigneur tuli kapteeniksi yhdenkolmatta vuoden vanhana, Kaarle X: n aikana. Neljäntoista vuotta vanha, 1830, hän otti eron, ja kerrotaan, että hän aina neljäntoista ikään asti vietti huikentelevaa elämää ... matkoja, seikkailuja, kaksintaisteluja. Sitten eräänä iltana, ollessaan joittenkin ystäviensä luona maalla, hän kohtasi kreivi de Valençay'n tyttären Paulen, joka oli hyvin rikas, ihmeen kaunis, tuskin yhdeksäntoistavuotias, kaksikymmentäyksi vuotta nuorempi häntä. Hän rakastui neitoon kuin hullu ja neito jumaloi häntä, häät oli pidettävä mitä pikimmin. Silloin hän osti Hauteceourin rauniot polkuhinnalla, kymmenellä tuhatta frangilla muistaakseni, hänellä oli nimittäin aikomus panna linna jälleen kuntoon ja asettua siihen asumaan puolisoineen. Yhdeksän kuukautta he olivat eläneet syrjässä eräällä vanhalla maatilalla Anjoussa, kieltäytyen tapaamasta ketään, nauttien hetkistä, jotka tuntuivat liian lyhyiltä... Paule synnytti pojan ja kuoli.

Hubert paineli mallipiirustusta valkoisella väritukolla. Hän kohotti päätään, ja hänen kasvonsa olivat kalpeat.

– Mies poloinen! kuiskasi hän.

– Kerrotaan, että hän oli kuolla, jatkoi Hubertine. Viikkoa myöhemmin hän astui hengelliseen säätyyn. Siitä on kaksikymmentä vuotta, ja hän on nyt piispa... Mutta kerrotaan vielä, että näitten kahdenkymmenen vuoden aikana hän ei ole tahtonut nähdä poikaansa, lasta, joka oli maksanut äitinsä hengen. Hän oli lähettänyt lapsen pois luotaan, jättäen sen hoidettavaksi tämän sedälle, eräälle vanhalle abotille, ja kieltänyt antamasta siitä edes tietoja hänelle, koettaen unohtaa sen olemassaolon. Kun hänelle sitten kerran lähetettiin lapsen muotokuva, luuli hän näkevänsä rakkaan vaimovainajansa, ja hänet löydettiin lattialta tiedottomana, kuin moukarin iskun kohtamana... Mutta ikä ja rukoukset lienevät sittemmin keventäneet tuota syvää surua, sillä pastori Cornille sanoi minulle eilen, että monseigneur on vihdoinkin kutsunut poikansa luokseen.

Angélique oli saanut valmiiksi ruusun, joka oli niin tuore että se tuntui melkein tuoksuvan, katsoi jälleen ulos auringonpaisteisesta ikkunasta haaveellisin silmin ja virkkoi matalalla äänellä:

– Monseigneurin poika...

Hubertine päätti kertomuksensa:

– Nuori mies, kaunis kuin jumala, kuulemma. Hänen isänsä halusi hänestä pappia. Mutta abotti-vanhus ei siihen suostunut, kun pojalla ei ollut vähintäkään kutsumusta... Ja omaisuutta monet miljoonat! Viisikymmentä miljoonaa, jos puheissa on perää! Niin, hän kuuluu perineen äidiltään viisi miljoonaa, ja ne on sijoitettu tonttialueihin Pariisissa, joilla on nyt yli viidenkymmenen miljoonan frangin arvo. Siis rikas kuin kuningas!

– Rikas kuin kuningas, kaunis kuin jumala, kertasi Angélique itsetiedottomasti, uneksivalla äänellä.

Ja koneellisella kädenliikkeellä hän otti kehykseltä puikon, jossa oli kultusäie, ryhtyäkseen valmistamaan gipyryri-ompelella suurta liljaa. Vedettyään kultalankaa esiin puikon kärjestä, hän kiinnitti sen pään silkkirihmapistolla ihan korokkeeksi ommellun veliin reunaan. Alettuaan sitten ommella hän virkkoi vielä, lopettamatta lausettaan, ajaen takaa kaukaista, epämääräistä toivetta:

– Oi, minä tahtoisin, minä tahtoisin...

Tuli jälleen syvä hiljaisuus, jota hämmensi vain kirkosta vaimeasti kuuluva veisuu. Hubert laittoi piirustustaan lopulliseen kuntoon, kuljettaen siveltimen kärkeä pitkin värijauheen tekemiä pisteiviivoja; ja kaavun koristeet ilmestyivät siten valkoisina punaiselle silkkipohjalle. Hän alotti jälleen puhelun.

– Ennen muinoin oli suurenmoista! Ylhäiset herrat käyttivät pukuja, jotka olivat ihan kankeat koruompeleista. Lyonissa myytiin vaatetta, joka maksoi kuusikin sataa livreä kyynärä. Sen ymmärtää, kun lukee sen aikuisia koruompelemestarien ohjesääntöjä; niissä sanotaan, että kuninkaallisilla koruompelejoilla on oikeus asevoimalla ottaa työhönsä muitten mestarien työntekijöitä... Ja meillä oli vaakunakilvetkin sinisellä pohjalla kultainen poikkijuova ja kolme kultaista liljaa, kaksi ylhäällä ja yksi alhaalla... Ah, se oli kaunista mutta siitä on kauan!

Hän vaikenä, koputtaen kynnellään vaatetta, poistaakseen pölyä. Sitten hän jatkoi:

– Beaumontissa kulkee Hauteceureistä vielä eräs tarina, jota äitini usein kertoi minulle, kun olin pieni... Kauhea rutto raivosi kaupungissa, puolet asukkaista olivat jo kuolleet, kun Jean V, sama joka rakennutti linnan uudelleen, huomasi, että Jumala antoi hänelle voiman taistella vitsausta vastaan. Silloin hän lähti paljain jaloin sairaitten luokse, laskeutui polvilleen ja suuteli heitä suulle. Ja heti kun hän oli huulillaan kosketanut sairaitten huulia, sanoen: »Jos Jumala tahtoo, tahdon minäkin», tulivat sairaitterveiksi. Sen takia ovat nuo sanat pysyneet Hauteceurien tunnuslauseena, joilla kaikilla on sen jälkeen ollut kyky parantaa ruttoa... Oh, ne olivat mainioita miehiä! Kokonainen valtiassuku! Ennenkuin monseigneur astui pappissäätyyn, oli hänen nimensä Jean XII, ja hänen poikansa nimen perässä on kai myöskin järjestysnumero, kuin ruhtinaalla ikään.

Jokainen hänen sanansa tuuditti ja jatkoi Angéliquen haaveilua. Hän toisti yhä samalla laulavalla äänellä:

– Oi, minä tahtoisin, minä tahtoisin...

Pitäen kädessään puikkoa hän kuletti kultalankaa, koskematta siihen kädellään, vuoroin oikeaan ja vasempaan, edestakaisin veliinipalan yli, ja kiinnitti sen kussakin käänteessä silkkipistolla. Suuri kultainen lilja alkoi vähitellen kukoistaa.

– Oi! minä tahtoisin, minä tahtoisin mennä naimisiin ruhtinaan kanssa... Ruhtinaan, jota minä en olisi milloinkaan nähnyt, joka tulisi jonakin iltana hämärän tullen ja ottaisi minua kädestä ja veisi palatsiinsa... Ja minä tahtoisin, että hän olisi hyvin kaunis ja hyvin rikas, oi, kaikkein kaunein ja rikkain mitä koskaan on maa päällään kantanut! Minä kuulisin hevosten hirnuntaa ikkunani alta, ja jalokiviä välkkyisi yhtenä hohteena minun ylläni, ja kultaa, sitä sataisi ja tulvaisi, niin että heti kun aukaisisin käteni, niin kultaa varisisi maahan... Ja vielä minä tahtoisin, että minun ruhtinaani rakastaisi minua ihan mielettömästi, jotta minäkin rakastaisin häntä mielettömästi. Me olisimme hyvin nuoria, hyvin puhtaita ja hyvin jaloja, aina, aina!

Hubert oli poistunut kehyksensä äärestä ja lähestynyt häntä hymyillen.

Mutta Hubertine varotti tyttöä hyväntahtoisesti sormellaan:

– Voi sinua turhamielistä olentoa, sinä olet ihan parantumaton! Vai kuningattareksi sinä haluaisit. Se unelma ei kyllä ole niin rumaa kuin sokerin varastaminen ja röyhkeät vastaukset, mutta pidä varasi, siinä piilee sielunvihollinen, siinä houkuttelee sinua intohimo ja ylpeys.

Angélique katsoi häneen iloisesti.

– Äiti, äiti, mitä te puhutte?.. Onko sitten väärin rakastaa kaunista ja rikasta? Minä rakastan sitä, koska se on kaunista, koska se on rikasta, ja koska se ikäänkuin lämmittää minua täällä, sydämessä...

Te tiedätte kyllä, etten minä ole itsekäs. Kyllä te näkisitte, mitä minä tekisin rahalla, jos minulla olisi paljon. Sitä sataisi yli kaupungin, sitä virtaisi köyhille. Siitä syntyisi todellinen siunaus, kurjuutta ei enää olisikaan! Ensiksi tekisin rikkaaksi teidät ja isän, tahtoisin nähdä teidät kultakirjovaatteissa niinkuin entisajan ylhäiset naiset ja herrat.

Hubertine kohautti olkapäitään.

– Hupsu!.. Mutta, hyvä lapsi, sinähän olet köyhä, ethän sinä saa äyriäkään myötäjäisiä naimisiin mennessäsi. Kuinka voit uneksiakaan ruhtinaasta? Ottaisitko siis mieheksesi rikkaamman kuin itse olet?

– Miksi en ottaisi!

Angélique oli kovasti kummastelevan näköinen.

– Tietysti, ottaisin minä!.. Kun hänellä olisi rahaa, niin miksi sitä tarvitsisi olla minulla? Minä saisin kiittää häntä kaikesta ja rakastaisin häntä senvuoksi sitä enemmän.

Tuo kumoamaton todistus ihastutti Hubertia. Hän seurasi mielellään lasta hänen pilvimatkalleen. Hän huudahti:

– Angélique on oikeassa.

Mutta vaimo heitti häneen tyytymättömän katseen. Hän tuli vakavaksi.

– Tyttöseni, sinä näet kyllä vatedes, kun tulet tuntemaan elämää.

– Kyllä minä tunnen elämää.

– Missä olisit oppinut sitä tuntemaan?.. Sinä olet liian nuori, et tunne maailman pahuutta. Mutta usko minua, pahuus on suuri, se on kaikkivaltias.

– Pahuus, pahuus...

Angélique äänsi tuon sanan hitaasti, päästäkseen perille sen merkityksestä. Ja hänen puhtaissa silmissään oli yhä sama viattoman hämmästyksen ilme. Hän tunsikin pahuuden, olihan Legendassa siitä kyllin kerrottu. Eikö pahuus ollut samaa kuin paholainen? Ja eikö hän ollut nähnyt, että paholainen syntyi yhä uudelleen, mutta voitettiin aina? Jokaisessa taistelussa hän sortui surkeasti saamistaan iskuista.

– Voi, jos te tietäisitte, äiti, kuinka minä halveksin pahuutta!.. Ei tarvitse muuta kuin voittaa itsensä, niin tulee onnelliseksi.

Hubertine teki surullisen huolestuneen eleen.

– Sinä saatat minut katumaan, että olen kasvattanut sinut täällä yksin meidän kanssamme, kaikesta erillään, näin tietämättömänä elämästä... Mistä paratiisista sinä oikein uneksit? Millaiseksi sinä kuvittelet maailmaa?

Nuoren tytön kasvot kirkastuivat suuresta toivosta. Hän oli kumartuneena työnsä yli, kulettaen puikkoa yhä samalla jatkuvalla liikkeellä.

– Te pidätte minua varmaan hyvin tyhmänä, äiti?.. Maailma on täynnä kelpo ihmisiä. Kun elää hyvin ja tekee työtä, niin se tulee palkitukseksi aina... Oh, kyllä tiedän, että on joitakin pahojakin ihmisiä. Mutta mitä niistä on väliä? Kun pysyy niistä erillään, niin ne tulevat pian rangaistuuksi... Ja sitten, katsokaas, maailma näyttää minusta etäältä katsoen suurelta puutarhalta, niin, äärettömältä puistolta, joka on täynnä kukkia ja päivänpaistetta. On niin hyvä elää, elämä on niin suloinen, ettei se voi olla paha.

Hän vilkastui, kuin olisi silkin ja kullan loiste mennyt hänen päähänsä.

– Onnihan on niin yksinkertainen asia. Me kolme olemme onnellisia. Ja miksi? Siksi, että rakastamme toisiamme. Siinä kaikki, se ei ole sen vaikeampaa... Ja kyllä te saatte nähdä, sitten kun se tulee, jota odotan. Me tunnemme toisemme heti. Minä en ole häntä koskaan nähnyt, mutta minä tiedän millainen hän tulee olemaan. Hän tulee sisään ja sanoo: Minä tulinkin sinua noutamaan. Ja minä sanon: Minä olen odottanut sinua, ota minut. Hän ottaa minut, ja sillä se on tehty, kaikiksi ajoiksi. Me menemme palatsiin nukkumaan timanteilla koristetulla kultavuoteella. Oh! se on hyvin yksinkertaista!

– Sinä olet hullu, ole vaiti! keskeytti Hubertine ankarasti.

Ja nähdessään että hän oli innoissaan ja valmiina palaamaan jälleen unelmaansa, jatkoi hän:

– Ole vaiti! Sinä saatat minut pelkäämään... Onneton, kun naitamme sinut jollekin köyhälle raukalle, niin sinä murskaat luusi, pudotessasi jälleen maahan. Onni on meille köyhille vain nöyryydessä ja kuuliaisuudessa.

Angélique hymyili yhä, tyvenen itsepintaisesti.

– Minä odotan, ja hän tulee.

– Mutta hänhän on oikeassa! huudahti Hubert, hänkin intoutuneena, herkän verensä nostattamana. Miksi torut häntä?.. Hän on kyllin kaunis, jotta kuningaskin voi tulla häntä pyytämään. Kaikkea voi tapahtua.

Surullisena Hubertine nosti häneen kauniit, viisaat silmänsä.

– Älä toki yllytä häntä tekemään pahoin. Sinä tiedät paremmin kuin kukaan muu, mitä sydämensä totteleminen maksaa.

Hubert tuli hyvin kalpeaksi, suuret kyynelkivet kohosivat hänen silmiinsä. Hubertine oli paikalla katunut nuhdettaan, hän oli noussut ylös tarttuakseen hänen käsiinsä. Mutta Hubert veti itsensä irti, sopertaen katkonaisella äänellä:

– Ei, ei, minä olin väärässä... Kuule, Angélique, sinun tulee kuulla äitiäsi. Me olemme molemmat mielettömiä, hän yksin on järkevä... Minä olin väärässä, minä olin väärässä...

Hän oli liian kiihottunut voidakseen istuutua, ja hän jätti kehykseen pingotetun kaavun, alkaen sen sijaan liimata lippua, joka oli kehyksellä valmiina. Otettuaan kaapista astian Flanderin-liimaa hän siveli sitä siveltimellä vaateen nurjalle puolelle, jotta koruompelu kovettuisi. Hänen huulensa värähtelivät vielä hiukan, eikä hän enää puhunut mitään.

Mutta vaikka Angélique tottelevaisesti oli myöskin vaiti, jatkoi hän haaveiluun hiljaa itsekseen, nousten yhä ylemmäksi, yhä vieläkin ylemmäksi toiveittensa pilvimaahan. Kaikki hänessä sitä ilmaisi, hänen puoliavoimen suunsa haltioitunut ilme, hänen silmänsä, jotka heijastivat hänen näkyjensä auersineä. Tätä köyhän tytön unelmaa hän nyt kirjaili kultalangallaan; siitä syntyi nyt valkoiselle kiiltosilkille sekä suuret liljankukat että ruusut ja Marian nimikirjaimet. Liljan varsi oli kuin valon säde, sen pitkät ja kapeat lehdet kaatuivat alas tähtisateena. Häikäisevin oli vahvasti kohoavalla gipyyriompelulla tehty, upokekuvioilla koristettu Marian nimikirjain keskellä ristiä, se paloi kuin tabernaakkelin pyhyys, liekehtien salaperäisin sätein. Ja hienoväriset silkkiruusut elivät, ja koko messupaita loisti hohtavan valkoisena kultaisten ihmekukkien ihanaudessa.

Pitkän äännettömyyden jälkeen Angélique nosti päänsä. Hän katsoi

Hubertineen veitikkamaisesti, nykäisi leukaansa ja toisti:

– Minä odotan, ja hän tulee.

Tuo mielikuva oli hullu. Mutta hän riippui siinä itsepäisesti. Hän oli varma, että niin tulisi tapahtumaan. Ei mikään voinut järkyttää hänen hymyilevää vakaumustaan.

– Minä sanon sinulle, äiti, että kaikki tämä tulee tapahtumaan.

Hubertine tarttui puheeseen leikin kannalta. Hän alkoi ärsyttää

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.